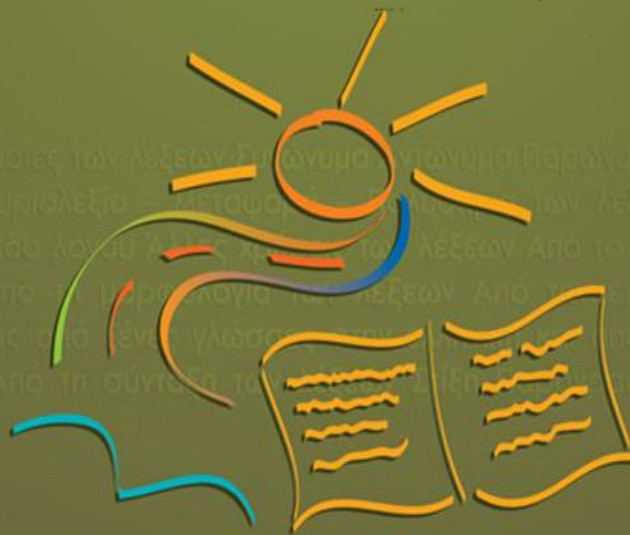

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

γλωσσικές ασκήσεις

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

1ος Τόμος

γλωσσικές ασκήσεις

για το γενικό λύκειο

1ος Τόμος

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Γλυκερία Β. Κανδήρου Δημήτριος Ε. Πασχαλίδης
Σπύρος Ν. Ρίζου**

Συντονισμός: Χρίστος Λ. Τσολάκης

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ
ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

**Ομάδα εργασίας του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής
Πολιτικής**

**(Γελαστοπούλου Μαρία)
(Επιμέλεια: Βάντζου Χριστίνα)**

γλωσσικές ασκήσεις

1ος Τόμος

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ**

Συγγραφείς

Γλυκερία Κανδήρου

Φιλολόγος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Δημήτριος Ε. Πασχαλίδης

Φιλολόγος, Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Σπύρος Ν. Ρίζου

Φιλολόγος, Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Συντονιστής

Χρίστος Λ. Τσολάκης

Καθηγητής Νεοελληνικής Γλώσσας στο Αριστοτέλειο

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Υπεύθυνες για το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Χριστίνα Αργυροπούλου

Σύμβουλος

Χριστίνα Βέικου

Σύμβουλος

Δημιουργικό

Βαλεριάνο Τροϊάνι

Αποχρωματισμοί

De Novo

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Σκοπός του βιβλίου αυτού είναι να σε βοηθήσει να περάσεις στα ενδότερα της γλώσσας. Περνάει στα ενδότερα της ύπαρξής του και της σκέψης του εκείνος που περνάει στα ενδότερα της γλώσσας του. Σοφά το είπε ο Μπρεχτ: «Γλώσσα είμαι εγώ. Γλώσσα είσαι εσύ. Γλώσσα είναι ο κόσμος...». Και, αφού απαριθμήσει κι άλλους στοχασμούς αυτού του είδους, καταλήγει πάλι στο «Γλώσσα είμαι εγώ». Μ' αυτόν, άλλωστε, τον λόγο του Μπρεχτ ανοίγουν τις σελίδες τους τα βιβλία του Λυκείου «Έκφραση - Έκθεση». Το σχετικό κείμενο το βρίσκεις στις πρώτες γραμμές του βιβλίου της Α' Λυκείου. Όπου θα βρεις και ανάλογο κείμενο του Μανόλη Τριανταφυλλίδη. «Γλώσσα, λέει, δεν είναι, καθώς φαντάζονται κάποιοι, αράδιασμα από λέξεις, τύπους και κανόνες, όπως αναγράφονται σε λεξικά και γραμματικές..., παρά η έκφραση του εσωτερικού μας κόσμου, κύμα ζωής, άνοιγμα και επαφή ψυχών...σκέψη και εναντίωση της μοίρας. Γλώσσα είναι ολόκληρος ο λαός».

Ανάλογα μιλάει και ο Λεβ Βυγκότσκι. «Μια απογυμνωμένη από τη σημασία της λέξη», θα μας πει, «δεν είναι λέξη: είναι ένας κενός ήχος...». Κι ακόμη «Η γλώσσα δεν είναι έκφραση μιας έτοιμης σκέψης. Η σκέψη δεν εκφράζεται μόνον με τη λέξη, αλλά γίνεται κιόλας μέσα σ' αυτήν... Η λέξη που της έχουν αφαιρέσει τη σκέψη είναι νεκρή λέξη.

Άσχημα

σα μέλισσες σε άδειο πανέρι
μυρίζουν οι νεκρές λέξεις.

Αλλά και σκέψη που δεν έγινε λέξη παραμένει σκιά, ήχος και καπνός... Η συνείδηση καθρεφτίζεται στη λέξη όπως ο ήλιος σε μια σταγόνα νερού».

Άλλοι, πάλι, από εκείνους που μελέτησαν αυτά τα θέματα, παραλλήλισαν τον αδιάσπαστο δεσμό γλώσσας και σκέψης με την αδιάσπαστη σύνδεση των δύο πλευρών της ίδιας κόλλας χαρτιού. Κόλλα χαρτιού με μια μονάχα πλευρά δεν νοείται. Έτσι δεν νοείται γλώσσα χωρίς σκέψη και σκέψη χωρίς γλώσσα (Φ. Σοσίρ).

Και, βέβαια, δεν θα μπορούσαν να υστερήσουν σ' αυτά οι Αρχαίοι Έλληνες. «Διάνοια και λόγος ταυτόν», μας μνησεί ο Πλάτων. Γι' αυτόν τον σοφό η σκέψη είναι εσωτερικευμένη γλώσσα, ενώ η γλώσσα είναι εξωτερικευμένη σκέψη. Εξάλλου οι Έλληνες χρησιμοποιούσαν την ίδια λέξη «λόγος», για να δηλώσουν τόσο τη γλώσσα όσο και τη λογική. Σήμερα μιλούμε για ενδόμυχο λόγο και για φωνούμενο λόγο. Είναι αξιοσημείωτο ότι και στις δύο περιπτώσεις μιλούμε για λόγο.

Καταλαβαίνεις, τώρα, τι σημαίνουν όλα αυτά. Αυτά σημαίνουν ότι δεν μπορούμε να γυμνάσουμε τη σκέψη μας, αν δεν γυμνάσουμε τη γλώσσα μας και, αντίστροφα, δεν μπορούμε να γυμνάσουμε τη γλώσσα μας, αν δεν γυμνάσουμε τη σκέψη μας. Γλώσσα και σκέψη γυμνάζονται μαζί. «Και τα μαθηματικά;» ρωτούνε κάπιοι. «Δεν γυμνάζεται ο νους με τα μαθηματικά;». Και βέβαια γυμνάζεται. Γυμνάζεται και με τα μαθηματικά και με όλα χωρίς εξαίρεση τα μαθήματα που διδάσκεσαι στο σχολείο. Και τα μαθηματικά, όμως, είναι γλώσσα. Είναι σύμβολα κι αυτά, όπως σύμβολα είναι και οι λέξεις. Μόνο που αυτά τα σύμβολα τα χρησιμοποιούμε μόνον κατά τη λογική, ενώ τις λέξεις τις χρησιμοποιούμε και κατά τη λογική και κατά τις συγκινήσεις μας.

Σημαίνουν ακόμη όλα αυτά ότι η γλώσσα παίρνει δύναμη από τη σκέψη και η σκέψη από τη γλώσσα. Διανοητική, λοιπόν, ενέργεια η γλώσσα. Αλλά και

κοινωνική ενέργεια, αφού είναι κοινωνικό φαινόμενο. Κοινωνική ενέργεια και επικοινωνιακή ενέργεια, δηλαδή ενέργεια που αναπτύσσεται κατά την ανθρώπινη επικοινωνία. Γλώσσα και κοινωνική ζωή βρίσκονται σε διαρκή αλληλενέργεια. Κοινωνικές, διανοητικές και γλωσσικές δυναμικές αλληλοεπηρεάζονται και αλληλοδιαμορφώνονται. Αυτό σημαίνει ότι η ενέργεια που παράγεται και αναπτύσσεται στην κοινωνική ζωή διοχετεύεται στη γλώσσα και τη διαμορφώνει. Όπως σημαίνει ότι και η ενέργεια που παράγεται και αναπτύσσεται με τη γλώσσα διοχετεύεται στη ζωή και τη διαμορφώνει. Είναι, συνεπώς, φυσικό σε μια εξελισσόμενη και διαμορφούμενη κοινωνία να παρουσιάζεται διαμορφούμενη και εξελισσόμενη και η γλώσσα. Παρατηρείται μια διακύμανση ανάμεσα στις κοινωνικές και τις γλωσσικές μεταβλητές. Στατικές παραμένουν οι γλώσσες των στατικών κοινωνιών. Οι ζωντανές γλώσσες και οι ζωντανές κοινωνίες διαφοροποιούνται από τις παλαιότερες μορφές τους. Μια γλώσσα αλλάζει στη φωνητική, στη μορφολογία, στη σημασιολογία, στη σύνταξη. Μόνο που αυτές οι αλλαγές συντελούνται με βραδείς ρυθμούς και ανεπαίσθητα. Κατανοούνται μόνον και κρυσταλλώνονται, ύστερα από μεγάλα χρονικά διαστήματα, όταν πια έχουν λησμονηθεί ή έχουν πάψει να λειτουργούν οι παλαιές μορφές των γλωσσικών φαινομένων.

Με τη γλώσσα, λοιπόν, δεχόμαστε επιδράσεις και ασκούμε επιδράσεις. Με τη γλώσσα, είπαν, γίνονται τα πάντα. Ακόμη και οι επαναστάσεις. Η γλώσσα δεν αντανakλά παθητικά την κοινωνική ζωή και τον αγώνα της, αλλά συμμετέχει σ' αυτά και τα επηρεάζει / διαμορφώνει.

Αντλεί, επομένως, η γλώσσα τη δύναμή της από τη σκέψη, η οποία είναι διανοητική ενέργεια, ένα αυτό, ακόμη την αντλεί από την κοινωνική επικοινωνία, που την είπαμε επικοινωνιακή ενέργεια, δεύτερο αυτό. Αλλά

την αντλεί και από το ίδιο το σύστημά της. Σύστημα είναι η γλώσσα. Ένα όλον δηλαδή οργανωμένο, που πειθαρχεί σε νόμους γραμματικούς και συντακτικούς.

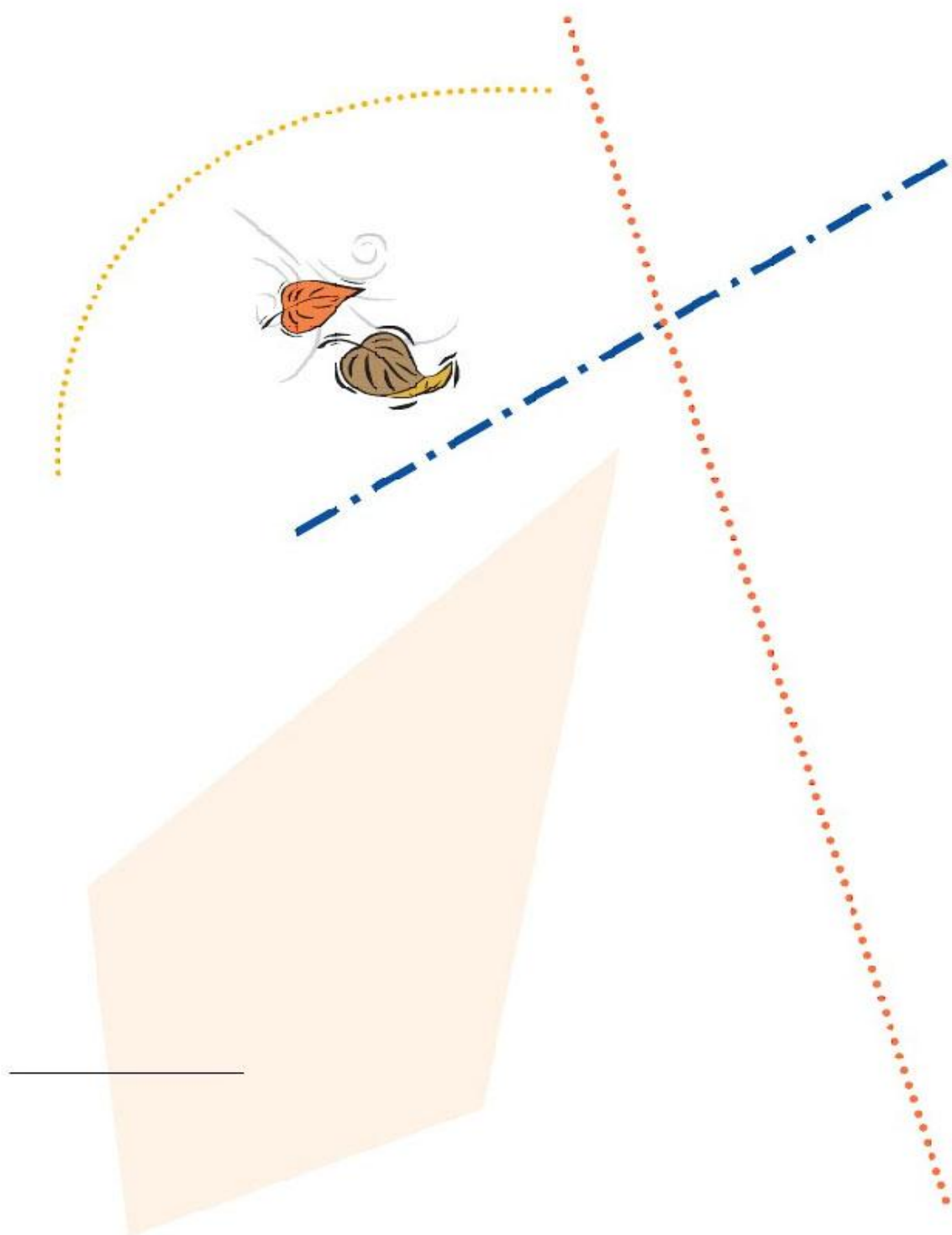
Πάντως η γλώσσα δε χωράει σ' αυτά τα βιβλία. Δε χωράει σε κανένα βιβλίο. Είναι απέραντη. Ωστόσο οι μηχανισμοί που την παράγουν βρίσκονται μέσα σου. Τα βιβλία, όπως κι αυτό που κρατάς, σου προσφέρουν ευκαιρίες να τους θέσεις σε κίνηση / λειτουργία. Γι' αυτό και στο μάθημα αυτό λιγότερα έχεις να μάθεις και περισσότερα έχεις να κάνεις: έχεις να δημιουργήσεις. Εκεί σε οδηγεί και η δομή του βιβλίου, στη δημιουργία. Η γλώσσα, άλλωστε, είναι δημιουργική. «Κάθε φορά, είπαν, που ο λόγος ξετυλίγει ένα γεγονός, ο κόσμος χτίζεται από την αρχή. Τίποτε δεν είναι τόσο σημαντικό όσο ο λόγος, ο οποίος δημιουργεί τόσο πολλά με τόσο λίγο» (Emil Benveniste). Από τον λόγο αυτόν υπογράμμισε την πρόταση «Ο λόγος δημιουργεί πολλά με λίγο». Γράφει και ο Σεφέρης: «Στερνός σκοπός του ποιητή δεν είναι να περιγράφει τα πράγματα, αλλά να τα δημιουργεί ονομάζοντάς τα». Δηλαδή να τα δημιουργεί με λέξεις (=ονομάζοντάς τα). Κράτησέ το και πάμε στον άλλο μεγάλο μας ποιητή, τον Οδυσσέα Ελύτη. Γράφει: «Κοιτάξτε τα χείλη μου. Από αυτά εξαρτάται ο κόσμος». Πλάθει, μας λέει, τους κόσμους του με τα χείλη του, με τον λόγο του δηλαδή. Αλλά και ο Θεός, λέει η Γραφή, με τον λόγο δημιούργησε τα σύμπαντα: «Εἶπεν ὁ Θεός: γενηθήτω φῶς καὶ ἐγένετο φῶς» και για τα άλλα έτσι.

Όσο και αν όλα αυτά αποτελούν σχηματικές εκφράσεις, δείχνουν εν τούτοις την πίστη του ανθρώπου στη δημιουργική δύναμη του λόγου. Αυτήν, λοιπόν, τη δημιουργική δύναμη του δικού σου λόγου δοκιμάζει να ξυπνήσει αυτό το βιβλίο. Μια δημιουργική δύναμη που έχει να κάνει με τις σημασίες των λέξεων και με τους σημασιακούς ιριδισμούς τους.

Χρίστος Λ. Τσολάκης

Α' ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

1. Συνώνυμα

Συνώνυμα λέμε τις λέξεις που, ενώ συνήθως διαφέρουν φθογγολογικά μεταξύ τους, έχουν εντούτοις την ίδια περίπτωση σημασία: π.χ. σηκώνω, εγείρω, ανορθώνω, ανεβάζω, υψώνω, ανυψώνω. Είναι σπάνιες σε μια γλώσσα οι λέξεις που έχουν την ίδια ακριβώς σημασία, δηλαδή οι ταυτόσημες (εκτός βέβαια αν λογαριάσουμε εκείνες που λέγονται διαφορετικά σε διάφορους τόπους, όπως π.χ. αχλάδι - απίδι, πετεινός - κόκορας). Οι συνώνυμες λέξεις εκφράζουν έννοιες που συγγενεύουν μεταξύ τους σημασιολογικά. Συχνά εκφράζουν τις διαφορές αποχρώσεις της ίδιας έννοιας (π.χ. βλέπω, κοιτάζω, παρατηρώ, διακρίνω) και βρίσκονται μεταξύ τους σε μία σχέση διαβάθμισης και κλιμάκωσης.

Αυτές τις σημασιολογικές αποχρώσεις οφείλουμε να τις παρατηρούμε, να τις μελετούμε, να τις διακρίνουμε και κατά την επικοινωνιακή περίπτωση να τις χρησιμοποιούμε στο λόγο μας. Αυτό σημαίνει ότι τις περισσότερες φορές δεν μπορούμε να μεταχειριστούμε το ένα συνώνυμο στη θέση του άλλου. Συνήθως πρέπει κάθε φορά να συλλογιστούμε, για να βρούμε εκείνη από τις συνώνυμες λέξεις που ταιριάζει καλύτερα σ' αυτό που θέλουμε να πούμε.

Τα συνώνυμα είναι μεγάλος πλούτος για μια γλώσσα. Με τη μελέτη τους πλουτίζεται η ατομική γλώσσα, οξύνεται το μυαλό και βαθαίνει η μόρφωση.

-
- Μ. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνική Γραμματική (της δημοτικής), ΟΕΣΒ, Αθήνα, 1941.
 - Μ. Τριανταφυλλίδης, Λεξιλογικές Ασκήσεις, Θεσσαλονίκη, 1967.
 - Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο, τ.Γ', ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.

1. Να συμπληρώσετε τα κενά με το κατάλληλο ρήμα από αυτά που βρίσκονται στο πλαίσιο.

Μετασχηματίζω, ανακαινίζω, μεταρρυθμίζω, μεταστρέφω, μεταμφιέζω, μεταποιώ, μεταμορφώνω, μεταπλάθω, μετουσιώνω, τροποποιώ, μετατρέπω, μεταβάλλω

1. Συνηθίζει να άποψη, όταν κρίνει ότι η προηγούμενη δεν τον εξυπηρετεί.
2. Η Κίρκη τους συντρόφους του Οδυσσέα σε γουρούνια.
3. Ο ληστής, για να μην τον αναγνωρίσουν.
4. το παλτό της, για να το φορέσει και η κόρη της.
5. Η αληθινή τέχνη την πραγματικότητα.
6. Όλοι οι υπουργοί Παιδείας αναλαμβάνουν τα καθήκοντά τους με το όραμα να.....
.....το εκπαιδευτικό σύστημα.
7. Ο ρόλος του χριστιανισμού είναι να.....
....την καταναλωτική κοινωνία σε κοινωνία αγάπης.
8. Με τα επιχειρήματά του κατάφερε την τελευταία στιγμή νατην κοινή γνώμη και να κερδίσει τις εντυπώσεις.
9. Ύστερα από παρέμβαση της αντιπολίτευσης
.....μερικές διατάξεις του νομοσχεδίου για την υγεία.
10. Εξαιτίας της αρρώστιας τα σχέδιά του.

11. Στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας ο άρτος και ο οίνος.....σε σώμα και αίμα Χριστού.
12. Αποφάσισα να το κατάστημά μου.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με ένα από τα συνώνυμα που βρίσκονται μέσα στο πλαίσιο.

Ιδιαιτερότητα, ιδιορρυθμία, ιδιοτροπία, ιδιοσυγκρασία εκκεντρικότητα, παραξενιά

1. Φοράει μπότες μέχρι το γόνατο και βραδινό κοστούμι· τέτοιες είναι συνηθισμένες στους καλλιτέχνες, για να τραβούν την προσοχή.
2. Στις του οφείλεται ότι ζει απομονωμένος, χωρίς φίλους και παρέες.
3. Λόγω δεν μπορεί να συνεργαστεί με τους άλλους.
4. Τις του χαρακτήρα της άλλοι τις ανέχονται και άλλοι όχι.
5. Είναι όλο · ούτε μια μέρα δεν μπορείς να ζήσεις μαζί του.
6. Η της ζωγραφικής του όχι μόνο δεν ενοχλεί, αλλά επαινείται από πολλούς, γιατί τη θεωρούν στοιχείο προσωπικού ύφους.

3. Το ρήμα **παύω** και τα συνώνυμά του **σταματώ**, **διακόπτω** έχουν γενικά τη σημασία «δε συνεχίζω (να κάνω) κάτι».

Το ρήμα **τελειώνω** και τα συνώνυμά του **τερματίζω**, **περατώνω**, **φέρω εις πέρας**, **αποτελειώνω**, **ολοκληρώνω**, **λήγω** δηλώνουν ότι «δε συνεχίζεται να γίνεται κάτι» με την πρόσθετη πληροφορία ότι «έχει περατωθεί, έχει φτάσει στο τελικό του όριο». Από τα δύο τελευταία το **ολοκληρώνω** σημαίνει «τελειώνω κάτι πλήρως ή με πληρότητα», το **λήγω** είναι αμετάβατο.

Συμπληρώστε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με ένα από τα παραπάνω ρήματα:

1. αύριο η προθεσμία υποβολής δηλώσεων στην Εφορία.
2. να ασχολούμαι μ' αυτό το ζήτημα.
3. Είμαστε στη δυσάρεστη θέση να σας ανακοινώσουμε ότι τη συνεργασία μαζί σας.
4. Η ανέγερση του ναού με τη συνδρομή των πιστών.
5. Η επιτροπή ελπίζει ότι σύντομα το έργο της.
6. το κάπνισμα ύστερα από την αρρώστια που τον βρήκε.
7. σε ένα χωριό, για να ξεκουραστούμε

4. Να αντικαταστήσετε με άλλες συνώνυμες τους τις υπογραμμισμένες λέξεις.

1. Οι εχθροί της δημοκρατίας **βυσσοδομούν** αδιάκοπα.
2. Χρησιμοποίησε **αθέμιτα** μέσα, για να αναρριχηθεί στην εξουσία.
3. Περίμενε με **αδημονία** το τρένο.
4. Έδειξε πρωτοφανή **αδράνεια** την ώρα του ατυχήματος.
5. Καταδικάστηκε για **ιδιοποίηση** δημόσιου εγγράφου.
6. Πρέπει να αντιμετωπίσουμε θαρραλέα τις **δυσμενείς** συνθήκες.
7. Με τις πράξεις σου **αμαύρωσες** το όνομά σου.
8. Έχει την τάση να είναι **δηκτικός** στην κριτική του.
9. Είναι αδύνατο να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα με **ενδοτικότητα** ή αδιαφορία.
10. Πρέπει να περιμένουμε **έντονες** αντιδράσεις, επειδή **διακυβεύονται** μεγάλα συμφέροντα.

5. Οι λέξεις **σκέφτομαι** και **στοχάζομαι** είναι συνώνυμες· έχουν όμως διαφορετική σημασιολογική απόχρωση, όπως φαίνεται και από το παρακάτω κείμενο. Θα μπορούσατε να εντάξετε σε ένα σύντομο κείμενο δύο (ή περισσότερες) συνώνυμες λέξεις με τέτοιο τρόπο, ώστε να φαίνεται η νοηματική απόχρωση της καθεμιάς;

Υπάρχουν, λέει ο Γερμανός φιλόσοφος Σοπενχάουερ, τριών ειδών συγγραφείς: πρώτα εκείνοι που γράφουν χωρίς να σκέφτονται. Αυτοί γράφουν «από μνήμης», από αναμνήσεις ή με δάνεια από ξένα βιβλία. Είναι οι πολυαριθμότεροι. Έπειτα αυτοί που σκέφτονται την ώρα που γράφουν· σκέφτονται για να γράψουν. Και αυτοί είναι κάμποσοι. Τέλος, όσοι έχουν ήδη σκεφτεί, και είναι φυσικά σπάνιοι. Και σε τούτους όμως πρέπει να γίνει ακόμα μια διάκριση. Ανάμεσα στους λίγους συγγραφείς που πραγματικά, σοβαρά και από πριν σκέφτονται τα όσα γράφουν, ελάχιστοι είναι εκείνοι που στοχάζονται τα ίδια τα πράγματα, οι άλλοι έχουν στο νου τους μόνο βιβλία, όσα δηλαδή έχουν ήδη ειπωθεί από άλλους. Δε μελετούν τα ίδια τα ζητήματα, για να σχηματίσουν τη δική τους γνώμη, αλλά τα σκέφτονται διαμέσου τρίτων. Για να στοχαστούν, έχουν ανάγκη να ερεθιστούν άμεσα και δυνατά από ξένες δεδομένες σκέψεις. Δεν υπάρχει, επομένως, πρωτοτυπία στο έργο τους· εξαρτώνται, επηρεάζονται από τους άλλους.

Ε.Π. Παπανούτσος

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

6. Να κατατάξετε κλιμακωτά από το ασθενέστερο στο ισχυρότερο τα εξής συνώνυμα:

1. αφοσίωση, αγάπη, λατρεία, συμπάθεια
2. επιδοκιμάζω, εγκρίνω, επαινώ, επικροτώ, εκθειάζω
3. κατάπληξη, απορία, έκπληξη
4. βλαβερός, ολέθριος, άχρηστος
5. αδιαφορώ, μισώ, αποστρέφομαι, απεχθάνομαι
6. άκαρδος, βάρβαρος, άγριος, άπρονος, σκληρός
7. αναγκαίος, απαραίτητος, χρήσιμος
8. κάποτε, σπανιότατα, συχνά, σπάνια, συχνότατα, συνήθως
9. εκλιπαρώ, παρακαλώ, ικετεύω
10. ψέμα, τερατολογία, υπερβολή
11. αναγκαίος, χρήσιμος, απαραίτητος
12. αποδοκιμάζω, στηλιτεύω, επικρίνω, αποπαίρνω, καυτηριάζω
13. απαθής, ασυγκίνητος, ανάλγητος, αναίσθητος
14. σκεπτικισμός, αβεβαιότητα, αμφιβολία, αμφισβήτηση
15. διαψεύδω, αναιρώ, ανασκευάζω, αντικρούω

7. Σας δίνονται οι εξής συνώνυμες λέξεις:

δύναμη: η γενική έννοια του «δύνασθαι» (ψυχική, σωματική, οικονομική κ.τ.λ.)

ισχύς: χρησιμοποιείται όταν αναφερόμαστε σε

άσκηση εξουσίας

ρώμη: η σωματική δύναμη

σθένος: χρησιμοποιούμε τη λέξη για να δηλώσουμε ψυχικές δυνάμεις

Να εντάξετε την καθεμία σε μια σύντομη περίοδο λόγου.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Σας δίνονται συνώνυμα του επιθέτου γόνιμος και σύντομες επεξηγήσεις για το πώς ή πού χρησιμοποιείται το καθένα.

Να εντάξετε καθεμία από αυτές τις συνώνυμες λέξεις σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον.

γόνιμος: έχει την ευρύτερη σημασία απ' όλα

εύφορος: για παραγωγή καρπών

καρποφόρος: 1. για χαρακτηρισμό δέντρου
2. για ενέργεια με θετικά αποτελέσματα

δημιουργικός: για δημιουργήματα στο πνευματικό και κοινωνικό πεδίο

παραγωγικός: 1. για δημιουργία οικονομικών αγαθών
2. για κάποιον που παράγει πολύ έργο

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

9. Να συμπληρώσετε τα κενά με τις λέξεις πρώην ή τέως και να προσδιορίσετε τη σημασιολογική τους διαφορά.

1. Ο νέος υπουργός διαχώρισε τη θέση του από τον
2. Εγώ παρέδωσα στο σημερινό διευθυντή της Τράπεζας. Είμαι, επομένως, ο διοικητής.
3. Στην εκδήλωση που οργάνωσε το Πανεπιστήμιο προσκλήθηκε ο πρύτανης κ. Χ. και όλοι οι πρυτάνεις του ιδρύματος.
4. Μερικοί αθλητές της Ανατολικής Γερμανίας κατέφυγαν στην Αμερική.

10. Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες ισοδύναμες.

1. Του **καταλόγισαν** παραλείψεις και λάθη, που οδήγησαν στη χρεοκοπία της επιχείρησης.
.....
2. Καταδικάστηκε για **διασπορά** ψευδών ειδήσεων.
.....
3. Έγιναν **διεξοδικές** συζητήσεις, πριν υπογράψουν οι δύο χώρες το σύμφωνο φιλίας.
.....
4. Η ζωή **διέπεται** από φυσικούς νόμους.
.....
5. Η γερμανική κυβέρνηση ζήτησε την **έκδοση** ενός ατόμου που θεωρείται υπεύθυνο για διάφορες τρομοκρατικές ενέργειες στη Γερμανία.
6. Η σύλληψη ενός δραπέτη ήταν το **έναυσμα**, για να ξεσπάσουν ταραχές στις φυλακές υψίστης ασφαλείας.
7. Πήρε όλα τα **ενδεικτικά** για την περίπτωση μέτρα.
.....
8. Μετά τον πόλεμο καταστράφηκε **παντελώς**.
.....
9. Έχω την **αίσθηση** ότι μου λες ψέματα.
.....
10. Η **κομπορημοσύνη** και η μεγαλομανία του είναι παροιμιώδεις.

11. Να βρείτε τα συνώνυμα των παρακάτω επιρρημάτων:

αδιακρίτως -

αδιάκριτα -
άμεσα -
τέλεια -
τελείως -
έκτακτα -
ευχαρίστως -
συνοπτικά -

12. Στο κείμενο που ακολουθεί να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες συνώνυμές τους.

Για να γίνει ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας, πρέπει να **πάψει** πρώτα να πιστεύει στο χωροφύλακα. Να βλέπει σ' αυτόν το σύμβολο της εξουσίας κι όχι την **ενσάρκωσή** της. Να μην τον κρίνει απαραίτητο στο κάθε του βήμα, **επιτηρητή** και παιδαγωγό. Ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας δίνει εξετάσεις καθημερινά όχι μονάχα μπροστά στην **κάλπη**: δίνει εξετάσεις στα πιο μικρά πράγματα της καθημερινής ζωής: σέβεται τη θέση του στην «ουρά», προσέχει να μην **ενοχλεί** το διπλανό του, πιστεύει πως έχει πρώτα **καθήκοντα** κι έπειτα δικαιώματα. Η κοινωνική αγωγή είναι **αναγκαία προϋπόθεση** της Δημοκρατίας. Όταν ακούω κάποιους να λένε πως τους χρειάζεται δικτατορία, **χαμογελώ** μέσα μου, παρ' όλη μου την **αθυμία**, γιατί **συλλογίζομαι** πως δεν το **καταλαβαίνουν** τι λένε πραγματικά: ότι τους λείπει η αγωγή. Πώς μπορεί να νοηθεί Δημοκρατία δίχως το σεβασμό του διπλανού σου;

Υπάρχει όμως κι ένα άλλο στάδιο βαρβαρότητας που πρέπει να ξεπεραστεί, για να είναι ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας: το στάδιο του θαυμασμού προς τη

βαναυσότητα. Η χοντρή πλάνη να την περνάει κανείς για δύναμη. Συναντούμε κοινωνικά σύνολα που δεν ξέρουν, δεν υποπτεύονται τι κρύβεται πίσω από τη βαναυσότητα: πόση ουσιαστική αδυναμία, πόση ανάγκη για άμυνα, πόση μεταμφιεσμένη μνησικακία, πόσα συμπλέγματα, πόση περιφρόνηση προς το ανθρώπινο γένος, πόσοι παράγοντες αστάθμητοι και σκοτεινοί. Η πραγματική δύναμη είναι κάτι πολύ πιο δύσκολα εξακριβώσιμο απ' ό,τι πιστεύει ο κόσμος. Εμφανίζεται αθόρυβη και σεμνή, εκεί που κανένας σχεδόν δεν το φαντάζεται: στο εργαστήριο του σοφού, στο κελί του αγίου, στη φυλακή του επαναστάτη. Σπανιότατα στο προσκήνιο. Γιατί δύναμη ανθρώπου θα πει ένα και μόνο: δύναμη ψυχής. Κι αυτή φανερώνεται στη μοναξιά και στον κατατρεγμό, όχι στην αγορά και στο θρίαμβο.

Άγγελος Τερζάκης, Προσανατολισμός στον αιώνα

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

13. Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες εκφράσεις με άλλες ισοδύναμες.

1. Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης **εξαπέλυσε μύδρους** κατά της κυβερνητικής πολιτικής στον τομέα της οικονομίας.
2. Οι ανταγωνιστές του **χάλκευσαν συκοφαντίες** εναντίον του, προκειμένου να τον εμποδίσουν να αναλάβει τα ηνία της επιχείρησης.
3. Η κατάργηση του σταυρού στα ψηφοδέλτια **κόβει τον ομφάλιο λώρο** που συνδέει το βουλευτή με τους ψηφοφόρους του.
4. Παρά τα μεγάλα λόγια ότι θα αντιδράσει στις αποφάσεις τους, τελικά **περιορίστηκε σε ρόλο κομπάρσου**.
5. Ο μικρότερος γιος πήρε **τη μερίδα του λέοντος** από την πατρική περιουσία.
6. Αυτό το φόρεμα το έχω **από καταβολής κόσμου**.
7. Εάν οι υπεύθυνοι **παραπέμψουν** το θέμα στις **ελληνικές καλένδες**, τότε τους αξίζει να τιμωρηθούν παραδειγματικά από τον ελληνικό λαό.

Νίκος Εγγονόπουλος (1910-1986). Οι Διόσκουροι, 1969. Λάδι σε μουσαμά (55εκ. Χ 46εκ.).

14. Από τα παρακάτω σχόλια σε λήμματα γνωστού λεξικού έχουν αφαιρεθεί τα παραδείγματα. Μπορείτε να γράψετε ένα δικό σας παράδειγμα για κάθε λέξη;

Α. προβολή – προπαγάνδα – διαφήμιση. Η λέξη προβολή έχει γενική σημασία και θετικό περιεχόμενο

Π.χ.....

.....

Αρνητική χροιά έχει η σημασία της λ. **προπαγάνδα**· δηλώνει την προβολή πολιτικών, κοινωνικών και ιδεολογικών κυρίως αρχών και διδαγμάτων με κάθε τρόπο, συχνά παραπειστικό, αποπροσανατολιστικό, επικοινωνιακά ανέντιμο, αφού μπορεί να περιέχει ελλειπίες, παραποιημένες ή εσφαλμένες πληροφορίες, που δε βοηθούν να διαμορφώσει κανείς ορθολογική, τεκμηριωμένη και αντικειμενική γνώμη.

Π.Χ.....

.....

Η μεταπολεμική, όλο και περισσότερο καταναλωτικά προσανατολισμένη, κοινωνία, με προεξάρχουσα χώρα τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, προέβαλε και επέβαλε τη διαφήμιση, την προβολή καταναλωτικών κυρίως προϊόντων με κύριο στόχο το εμπορικό κέρδος.

Π.Χ.....

.....

Β. χορηγώ – επιχορηγώ – επιδοτώ. Το χορηγώ σημαίνει «δίνω» και χρησιμοποιείται συνήθως για χρήματα που δίνονται επισήμως (από το κράτος, οργανισμούς, χορηγούς κ.λπ.) για συγκεκριμένο σκοπό.... Το αρχαίο ρήμα χορηγώ (<χορ-ηγός < χορός + άγω) σημαίνει «καταβάλλω χρήματα για την προετοιμασία του χορού στα δράματα», αναφερόμενο σε ιδιώτες χορηγούς ή και σε επίσημες αρχές (δήμος).

Π.Χ.....

.....

Το επιχορηγώ δηλώνει ότι καταβάλλονται από επίσημη αρχή (κράτος) και από τον κρατικό προϋπολογισμό χρήματα ως πρόσθετη ή συμπληρωματική οικονομική υποστήριξη.

Π.Χ.....

.....

Το επιδοτώ αναφέρεται στην οικονομική ενίσχυση που δίνεται εκτάκτως ή συμπληρωματικά σε ιδιώτες ως

κίνητρο για συγκεκριμένη επαγγελματική δραστηριότητα.
π.χ.

.....

.....

15. Στα συνώνυμα:
παρασύρω, παραπλανώ, πλανεύω, δελεάζω, γοητεύω
σαγηνεύω υποδηλώνεται η έννοια της «απάτης».

Στα **παρασύρω, παραπλανώ** η δήλωση αυτή είναι σχετικώς ουδέτερη.

Στο **πλανεύω** (πλάνη, πλάνος, αποπλανώ) η εξαπάτηση υπέχει το ερωτικό στοιχείο.

Στο **δελεάζω** (<δέλεαρ) η εξαπάτηση επιτυγχάνεται με θέλγητρα, με προσφορές αρεστές στο υποψήφιο θύμα.

Στο **γοητεύω** (<γόης) η εξαπάτηση διατηρεί το στοιχείο της μαγείας, του μυστηριώδους.

Το **σαγηνεύω** (<σαγήνη=δίχτυ για ψάρεμα) σημαίνει ότι χρησιμοποιώ σαγήνες, θέλγητρα, για να οδηγήσω κάποιον εκεί όπου θέλω παραπλανώντας τον. Τα δύο τελευταία έχουν και καλή σημασία.

Χρησιμοποιήστε καθένα από τα παραπάνω ρήματα μέσα σε μία φράση, έτσι ώστε να φαίνεται η ιδιαίτερη απόχρωση της σημασίας του.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

16. αλλαγή, μεταβολή, μεταλλαγή, τροπή, τροποποίηση, μετατροπή, αλλοίωση, διαφοροποίηση

Οι παραπάνω συνώνυμες λέξεις εντάσσονται στη γενική σημασία «της μετάβασης από μια κατάσταση (μορφή, σχήμα) σε μια άλλη».

Με βάση τα παραδείγματα που σας δίνονται να συντάξετε ένα σχόλιο για την καθεμία στο οποίο θα εξηγείτε πού ή πώς αυτή χρησιμοποιείται.

- 1.Με το δημοψήφισμα του 1974 επήλθε **αλλαγή** του πολιτεύματος της χώρας μας.
- 2.Η **μεταβολή** ορισμένων άρθρων δεν απαιτεί και αλλαγή του νόμου.
- 3.Οι συνεχείς **μεταλλαγές** στην πολιτική ζωή της χώρας οδήγησαν σε αδιέξοδο.
- 4.Στις λέξεις «χτίζω», «χτίστης» έχουμε **τροπή** του «κτ» σε «χτ».

5. Η κυβέρνηση αποφάσισε να επιφέρει **τροποποιήσεις** στο σχέδιο νόμου για τη διαδοχική ασφάλιση.
6. Έκανε πολλές **μετατροπές** στο σπίτι· σχεδόν το ξανάχτισε από την αρχή.
7. Η **αλλοίωση** των χρωμάτων σ' αυτόν τον πίνακα είναι μεγάλη.
8. Η **διαφοροποίηση** του υπουργού από την κυβερνητική πολιτική οδήγησε στην απομάκρυνσή του.

αλλαγή:

.....

μεταβολή:

.....

μεταλλαγή:

.....

τροπή:

.....

τροποποίηση:

.....

μετατροπή:

.....

αλλοίωση:

.....

διαφοροποίηση:

.....

17. Να εντάξετε τα παρακάτω συγγενικά ρήματα στο κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον, έτσι ώστε να διακρίνεται η ιδιαίτερη απόχρωση της σημασίας του καθενός.

μεταφέρω:

.....

μετακινώ:

.....

μεταθέτω:

.....

μετακομίζω:

.....

μεταπηδώ:

.....

μετατοπίζω:

.....

μετατάσσω:

.....

μετοικίζω:

.....

18. Να βρείτε όσο το δυνατόν περισσότερα συνώνυμα ή συγγενικά των ρημάτων «κλαίω» και «κατηγορώ» και να τα κατατάξετε από τα ασθενέστερα στα ισχυρότερα.

κλαίω:

.....
κατηγορώ:

.....
19.Σας δίνονται ζεύγη συνωνύμων που κατά τη χρήση τους συχνά συγχέονται. Να εντάξετε κάθε λέξη σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον.

αμφιβάλλω (συντάσσεται πάντοτε με πρόθεση και με ονοματική πρόταση (ότι, αν)) = έχω επιφυλάξεις ως προς το αν κάτι είναι σωστό

αμφισβητώ = εναντιώνομαι ρητά σε κάτι, απορρίπτω

αναγκαιότητα = η λογική ή ηθική επιταγή

ανάγκη = υποχρέωση που επιβάλλεται συνήθως έξω-θεν

ανακηρύσσω > ανακήρυξη: αναφέρεται στην απόφαση απονομής ενός τίτλου

αναγορεύω > αναγόρευση: αναφέρεται στη διαδικασία απόδοσης τιμής, στην τελετή

απολαμβάνω = ευχαριστιέμαι, μου αρέσει

απολαύω = είμαι αποδέκτης (τιμής, εμπιστοσύνης...)

παρέμβαση: έχει αμετάβατη χρήση και συνήθως καλή σημασία

παρεμβολή: έχει συνήθως μεταβατική χρήση και τις περισσότερες φορές κακή σημασία

βιώνω = ζω κάτι ως έντονη και συνειδητή εμπειρία

ζω (μεταβ. ή αμετάβ.) = η ενέργεια του ζην, της ζωής, περνώ τη ζωή μου

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

20. α) Οι ακόλουθες λέξεις είναι συνώνυμες, εκφράζουν όμως διαφορετικές αποχρώσεις, διαφορετικούς χρωματισμούς της ίδιας έννοιας. Να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις αυτές μέσα σε χαρακτηριστικά παραδείγματα, ώστε να φανεί η σημασιολογική απόχρωση της καθεμιάς

- βλέπω, κοιτάζω, παρατηρώ, διακρίνω, αντικρίζω, αγναντεύω
- διάλεξη, κήρυγμα, λόγος, μάθημα, ομιλία

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

β) Αν υποθέσετε ότι σας ανέθεταν να συντάξετε τα λήμματα των λέξεων αυτών για κάποιο λεξικό, τι θα γράφατε δίπλα σε κάθε λέξη;

βλέπω

κοιτάζω

παρατηρώ

διακρίνω

αντικρίζω

αγναντεύω

διάλεξη

κήρυγμα.....

λόγος.....

μάθημα.....

ομιλία.....

21. Να συνδυάσετε τις συνώνυμες λέξεις που σας δίνονται με μια κατάλληλη λέξη ή φράση. Στη συνέχεια να εντάξετε μερικά από τα λεκτικά σύνολα που δημιουργήσατε σε ένα ευρύτερο γλωσσικό πλαίσιο.

π.χ.

1. διαπράττω αδίκημα.....

Ο κατηγορούμενος διέπραξε το αδίκημα της εσχάτης προδοσίας.

διεξάγω

.....
.....

δημιουργώ

.....
.....

επιτελώ

.....
.....

ΕΚΤΕΛΩ

.....
.....

ΔΙΕΝΕΡΓΩ

.....
.....

2. προσφέρω.....

.....
.....

παρέχω

.....
.....

χορηγώ

.....
.....

δωρίζω

.....
.....

δίνω

.....
.....

χαρίζω

.....
.....

κερνώ

.....
.....

προμηθεύω

.....
.....

3. αναγκαίος.....

.....
.....

αναπόφευκτος

.....
.....

υποχρεωτικός

.....
.....

επιτακτικός

.....
.....

αναπόδραστος

.....
.....

4. αμετάβλητος

.....
.....

αδιάσειστος

.....
.....

ακλόνητος

.....
.....

πάγιος

.....
.....

αναλλοίωτος

.....
.....

ανεπηρέαστος

.....
.....

μόνιμος

.....
.....

5. προφυλάσσω

.....
.....

προστατεύω

.....
.....

υπερασπίζω

.....
.....

διασώζω

.....
.....

6. φανερός

.....
.....

ευδιάκριτος

.....
.....

εμφανής

.....
.....

πρόδηλος

.....
.....

πασιφανής

.....
.....

εναργής

.....
.....

7. ενισχύω

.....
.....

.....
.....

υπεραμύνομαι

.....
.....

προστατεύω

.....
.....

συνηγορώ

.....

.....

ΕΥΝΟΩ

.....

.....

8. ΥΠΟΜΕΝΩ

.....

.....

ΥΠΟΦΕΡΩ

.....

.....

ΑΝΕΧΟΜΑΙ

.....

.....

ΑΝΤΕΧΩ

.....

.....

9. ΣΥΝΕΧΗΣ

.....

.....

ΑΔΙΑΚΟΤΟΣ

.....

.....

ΑΚΑΤΑΠΑΥΣΤΟΣ

.....

.....

ΣΥΝΑΠΤΟΣ

.....

.....
αένας

.....
.....
ατέρμονας/ατέρμων (ως β τύπο).....

10. διαβαίνω

.....
.....
διέρχομαι

.....
.....
μεταβαίνω

.....
.....
μετακινούμαι

.....
.....
μετατοπίζω

.....
.....
διασχίζω

.....
.....
διαπλέω

.....
διανύω

22. Για κάθε λέξη που υπογραμμίζεται σας δίνονται τρεις, από τις οποίες μία είναι συνώνυμή της. Να βρείτε αυτές τις συνώνυμες λέξεις. Στη συνέχεια με τη βοήθεια αυτού του λεξιλογίου (υπογραμμισμένες λέξεις και συνώνυμές τους) να γράψετε ένα σύντομο κείμενο για την εξειδίκευση στην εργασία.

1. **προσοδοφόρος**

α. προσεκτικός β. επικερδής γ. προσοντούχος

2. **ευδοκιμώ**

α. καλλιεργώ β. δείχνομαι ευνοϊκός γ. προκόβω

3. **επίμοχθος**

α. επίπνοος β. επίμονος γ. ακούραστος

4. **επιλέγω**

α. επικρίνω β. διακρίνω γ. διαλέγω

5. **επίτευξη**

α. επιτυχία β. εκτέλεση γ. πραγματοποίηση

6. **αναπόφρευκτος**

α. αναποτελεσματικός β. αναπόδραστος γ. αναποφάσιτος

7. **καταμερισμός**

α. διαίρεση β. καταχώριση γ. κατακερματισμός

8. **μονομερής**

α. μονόπλευρος β. μονολιθικός γ. μονοκόμματος

9. **μονήρης**

α. μοναδικός β. μοναχικός γ. μόνιμος

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

23. Υποθέστε πως κάποιος φίλος σας σας κατηγορεί ότι δεν έχετε άποψη για τα διαδραματιζόμενα στη δημόσια ζωή της χώρας μας. Εσείς, φυσικά, διαφωνείτε. Χρησιμοποιήστε σε ένα σύντομο κείμενο τα παρακάτω συνώνυμα, για να διατυπώσετε ευκρινώς τη στάση σας απέναντι σε όσα θετικά ή αρνητικά συμβαίνουν, κατά τη γνώμη σας, στη χώρα μας.

- **επιδοκιμάζω, εγκρίνω, αποδέχομαι, επικροτώ**

• **αποδοκιμάζω, επικρίνω, καυτηριάζω, στηλιτεύω**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

24. Υποθέστε ότι με μια μεγάλη παρέα φίλων σας παρακολουθείτε μια μουσική συναυλία που δίνεται από ένα νεανικό συγκρότημα, το οποίο έχει φανατικούς φίλους αλλά και επικριτές. Μετά τη συναυλία οι εντυπώσεις και τα συναισθήματα είναι ποικίλα. Χρησιμοποιήστε μερικά από τα παρακάτω συνώνυμα, για να γράψετε μία παράγραφο στην οποία θα περιγράψετε τα ανάμεικτα συναισθήματα της παρέας σας.

- **ευχαρίστηση, χαρά, ικανοποίηση, αγαλλίαση, τέρψη**
- **δυσарέσκεια, απарέσκεια, δυσανασχέτηση, αηδία, αποστροφή**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

25.Υπάρχουν στη γλώσσα μας αρκετές συγγενικές λέξεις ή φράσεις που συγχέονται ως προς τη σημασία. Σας δίνονται σχολιασμένες μερικές από αυτές. Να εντάξετε την καθεμία σε μία περίοδο λόγου.

1.πλεονέκτημα: (για πράγματα)
προτέρημα: (για πρόσωπα)

.....

.....

.....

2.συμβαίνουντα: όσα γίνονται τυχαία
τεκταινόμενα: όσα γίνονται με μεθόδευση

.....
.....
.....
3. διαβόητος/περιβόητος: (μόνο για πρόσωπα) αυτός που έχει κακή φήμη (συνήθως)

διάσημος: (μόνο για πρόσωπα) αυτός που έχει καλή φήμη

περίφημος: (για πρόσωπα και για πράγματα)· όταν χρησιμοποιείται για πρόσωπα, έχει μερικές φορές ειρωνική χροιά.

.....
.....
.....
.....

4. ευπαρουσίαστος: εμφανίσιμος

ευπρόσωπος: αξιοπρεπής, ευπρεπής, αυτός που κάνει καλή εντύπωση

.....
.....
.....

5. αναγνωρίζω: (θετική σημασία)

καταλογίζω: (αρνητική σημασία)

.....
.....
.....

6. εξαιτίας: (αρνητική σημασία)

χάρη σε: (θετική σημασία)

.....
.....
.....

7.προξενώ: (αρνητική σημασία)

προκαλώ: (θετική ή αρνητική ή ουδέτερη σημασία)
π.χ. θαυμασμό, προβλήματα, οργή,
αίσθηση, εντύπωση κτλ.

.....
.....
.....

8.αιτιολογώ: τεκμηριώνω, εξηγώ

δικαιολογώ: δίνω δίκιο σε κάποιον

.....
.....
.....

9.επισύρω: (αρνητική σημασία)

προσελκύω: (θετική σημασία)

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

2. Αντώνυμα

Τα αντώνυμα είναι λέξεις που εκφράζουν αντίθετες έννοιες: π.χ. μεγάλος - μικρός, συχνά - σπάνια. Έχουμε μάλιστα στη γλώσσα μας πολλές στερεότυπες φράσεις όπου λέμε πλάι πλάι τις δύο αντίθετες λέξεις: π.χ. χειμώνα καλοκαίρι, στα μέσα και στα έξω, άκρες μέσες. Με τα αντώνυμα ο λόγος μας γίνεται εκφραστικότερος

- Μ. Τριανταφυλλίδης, Λεξιλογικές Ασκήσεις, Θεσσαλονίκη, 1967.
- Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο, τ.Γ΄, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002

1. Να βρείτε τα αντώνυμα των παρακάτω επιρρημάτων:

άμεσα -

αμέσως -

τελείως -

φέτος -

κοντά -

διακριτικά -

αδρομερώς -

ακροθιγώς -

ακριβώς -

2. Για κάθε λέξη που υπογραμμίζεται σας δίνονται τρεις, από τις οποίες μία είναι αντώνυμή της. Να βρείτε αυτά τα αντώνυμα. Στη συνέχεια, με τη βοήθεια των αντωνύμων που βρήκατε, να γράψετε ένα σύντομο κείμενο που να αναφέρεται στις αρνητικές επιδράσεις της τηλεόρασης.

1. χειραφέτηση

α. χειραγώγηση β. αναβάθμιση γ. υποβάθμιση

2. εμβρίθεια

α. υπανάπτυξη β. αναποτελεσματικότητα γ. ρηχότητα

3. διαλεύκανση

α. διάλυση β. συσκότιση γ. διαπόμευση

4. συγχρωτισμός

α. κοινωνικότητα β. συσκότιση γ. απομόνωση

5. φιλοπονία

α. ατιμία β. οκνηρία γ. αυταπάρνηση

6. ενεργητικότητα

α. αλληλενέργεια β. αστάθεια γ. παθητικότητα

7. τεκμηριωμένος

α. αμφίβολος β. αναπόδεικτος γ. ανακριβής

8. εγρήγορη

α. βραδύτητα β. στασιμότητα γ. αποχαύνωση

9. διαφώτιση

α. προσεταιρισμός β. προπαγάνδα γ. ενημέρωση

10. ενημέρωση

α. παραπλάνηση β. προπαγάνδα γ. πληροφόρηση

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Να σχηματίσεις πέντε φράσεις, η καθεμία από τις οποίες να περιέχει ένα ζεύγος αντωνύμων, όπως είναι π.χ. η φράση:

Όποιος γυρεύει τα πολλά χάνει και τα λίγα.

1.
.....
2.
.....
3.
.....
4.
.....
5.
.....

4. Να αντικαταστήσετε με αντώνυμα τις υπογραμμισμένες λέξεις:

1. Όλοι οι άνθρωποι **επιδοκιμάζουν** τέτοιες πράξεις.
.....
2. Η μπάντα του στρατού παιάνιζε κατά την **έπαρση** της σημαίας.
3. Είχε **ενστερνιστεί** τις επαναστατικές ιδέες της εποχής του.
4. Η στάση της αστυνομίας **διευκόλυνε** το έργο μου.
.....
5. Αποδείχτηκε πως ήταν **ευάλωτος** σε πιέσεις.
.....
6. Εξαιτίας της κακοκαιρίας **ενεργοποιήθηκε** όλος ο κρατικός μηχανισμός.
7. Ύστερα από αυτά τα γεγονότα **υποβαθμίστηκε** πάρα πολύ ο ρόλος του στην κυβέρνηση.
.....

8. Τα σχέδιά σου για το μέλλον είναι **ουτοπικά**.

.....

9. Ήταν σαφής η προσπάθειά του να **εξομοιώσει** τους έκτακτους με τους μόνιμους υπαλλήλους.

.....

10. Τον τελευταίο καιρό **έχουν βελτιωθεί** αισθητά οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες.

.....

5. Συμπληρώστε το δεύτερο συνθετικό και δημιουργήστε ζεύγη αντωνύμων.

καλο ≠ κακο
..... ≠
..... ≠
..... ≠
..... ≠
..... ≠

ευ ≠ δυσ
..... ≠
..... ≠
..... ≠
..... ≠
..... ≠

υπερ ≠ υπο
..... ≠
..... ≠
..... ≠
..... ≠
..... ≠

αλλο ≠ ομο
..... ≠

..... ≠
..... ≠
..... ≠
..... ≠

6. Το απόσπασμα από τη «Ρητορική» του Αριστοτέλη (B 1389) που ακολουθεί αναφέρεται στα ήθη των γερόντων και είναι συνέχεια του αποσπάσματος που αναφέρεται στα ήθη των νέων. Αφού υπογραμμίσετε στο κείμενο τα βασικά χαρακτηριστικά των γερόντων, να γράψετε ένα αντίστοιχο κείμενο για τους νέους, τονίζοντας τα χαρακτηριστικά τους που είναι αντίθετα ή διαφορετικά από εκείνα των γερόντων.

Τα ήθη των γερόντων

Οι γεροντότεροι κι όσοι έχουν περάσει πια την ανδρική ηλικία έχουν σχεδόν τον αντίθετο χαρακτήρα. Αλήθεια, επειδή έχουν ζήσει πολλά χρόνια, επειδή έχουν εξαπατηθεί πολλές φορές, επειδή οι ίδιοι έχουν κάνει πολλά σφάλματα κι επειδή οι περισσότερες πράξεις των ανθρώπων είναι κακές, δεν είναι βέβαιοι για τίποτε κι όχι μονάχα δεν κάνουν υπερβολές παρά και ενεργούν πάντοτε λιγότερο από ό,τι πρέπει. Πάντοτε λένε ό,τι νομίζουν, όχι ό,τι ξέρουν καλά. Κι όταν τα λεγόμενά τους προκαλούν αντιρρήσεις, προσθέτουν πάντοτε «ίσως», «μπορεί». Εκφράζονται για όλα τα πράγματα μ' αυτόν τον τρόπο και για κανέναν δεν εκφράζονται με βεβαιότητα. Έχουν κακό χαρακτήρα, επειδή το να υποπτεύεται κανείς για καθετί δείχνει κακό χαρακτήρα. Και είναι καχύποπτοι, δεν πιστεύουν κανέναν και δεν πιστεύουν, γιατί έχουν πείρα. Για τον ίδιο λόγο ούτε σφοδρά αγαπούν ούτε σφοδρά μισούν, αλλά σύμφωνα με το λόγο του Βία αγαπούν, σαν να επρόκειτο την άλλη μέρα να μισήσουν, και μισούν, σαν να επρόκειτο

την άλλη μέρα ν' αγαπήσουν. Είναι μικρόψυχοι, επειδή τους έχει ταπεινώσει ο αγώνας της ζωής. Γιατί αλήθεια οι επιθυμίες τους δε στρέφονται πια προς τίποτα το μεγάλο και το ανώτερο, αλλά βλέπουν μόνο πώς θα τα οικονομήσουν. Είναι φιλοχρήματοι, από τη μια γιατί έχουν ανάγκη από το χρήμα, κι από την άλλη γιατί έχουν δοκιμάσει πόσο δύσκολο είναι να το αποκτήσει κανείς και πόσο εύκολο να το χάσει. Είναι δειλοί και όλα τους φοβίζουν, επειδή βρίσκονται σε ψυχική κατάσταση εντελώς αντίθετη από εκείνη που έχουν οι νέοι. Αλήθεια, είναι ολότελα ψυχροί, ενώ εκείνοι, καθώς έχουμε πει, είναι θερμοί. Γι' αυτό τα γερατειά δημιουργούν διάθεση για δειλία, επειδή κι εκείνος που φοβάται παγώνει. Αγαπούν υπερβολικά τη ζωή τους και μάλιστα όσο βλέπουν ότι ζυγώνει το τέλος τους. Κι αυτό, επειδή η επιθυμία αναφέρεται πάντοτε σ' εκείνο που δεν έχουμε και, κυρίως, επιθυμούμε ό,τι μας λείπει. Αγαπούν τον εαυτό τους πιο πολύ από ό,τι πρέπει –κι είναι αυτό ένα είδος μικροψυχίας. Η ζωή τους κανονίζεται σύμφωνα με το συμφέρον τους κι όχι σύμφωνα με εκείνο που είναι λεβέντικο. Κι αυτό συμβαίνει πιο πολύ από ό,τι πρέπει, ακριβώς εξαιτίας της φιλαυτίας τους. Αλήθεια, το συμφέρον είναι καλό και για μας τους ίδιους, ενώ το ωραίο είναι αυτό το ίδιο καλό. Δεν είναι ντροπαλοί αλλά ξεδιάντροποι κι αυτό συμβαίνει επειδή, καθώς αποβλέπουν στο συμφέρον τους και όχι στο ωραίο, δεν ενδιαφέρονται για τη γνώμη των άλλων. Η πείρα τούς δίδαξε να μην τρέφουν ελπίδες, επειδή τα περισσότερα πράγματα που συμβαίνουν στον κόσμο είναι δυσάρεστα και η έκβασή τους είναι προς το χειρότερο. Αλλά και η δειλία τους είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους δεν τρέφουν ελπίδες. Ζουν πιο πολύ με την ανάμνηση παρά με την ελπίδα, επειδή η πολλή ζωή τους έχει περάσει πια και δεν τους μένει παρά λίγη, και η ελπίδα στρέφεται προς το μέλλον, ενώ η ανά-

μνηση προς τα περασμένα. Αυτή είναι και η αιτία της φλυαρίας τους. Αλήθεια, συνεχώς διηγούνται όσα τους έχουν συμβεί, επειδή βρίσκουν ηδονή στην ανάμνησή τους. ...

(Μετάφραση Βανδώρου)

7. Από ένα λεξικό συνωνύμων σάς δίνονται πέντε λήμματα. Μπορείτε να συμπληρώσετε τα αντώνυμα; Τα συνώνυμα θα σας φανούν χρήσιμα.

διάλυση (η) (θ. διαλύω) Σ: αποσύνθεση, διαμελισμός, εξάρθρωση, ξεχαρβάλωμα, διασκορπισμός, σκόρπισμα, αραίωμα – αραίωση, λύση, χάλασμα, καταστροφή, εξουθένωση, ανάλυση, υγροποίηση, λιώσιμο || ακύρωση, κατάργηση, καταγγελία

A:
.....

καλλιεργώ (ρ. μτβ.) Σ: δουλεύω τη γη, κατεργάζομαι, γεωπονώ, γεωργώ, δουλεύω, οργώνω, καλοδουλεύω, περιποιούμαι τη γη || μορφώνω, αναπτύσσω, προάγω πνευματικά, καταρτίζω, εκπαιδεύω, εκλεπτύνω || υποθάλπω || προκαλώ ανάπτυξη μικροβίων || βελτιώνω, ραφινάρω, τελειοποιώ || θεραπεύω

A:
.....

κυρίαρχος, -η, -ο (επ.) (το αρσ. κ. ως ουσ.) (θ. κύριος + άρχω) Σ: κύριος, άρχοντας, εξουσιαστής, αφέντης, αυτεξούσιος, δεσπότης, αρχηγός, δυνάστης, αυτοκράτορας, κυριάρχης, ηγεμόνας, ισχυρός

A:
.....

συνεχής (ο, η), -ές (επ.) (θ. συνέχω) Σ: συνεχόμενος, αδιάκοπος, αδιάλειπτος, άπαι(σ)τος, ακατάπαιστος, ασταμάτητος, εξακολουθητικός, συναπτός, διαρκής, διηλεκτής, άνας, ατέλειωτος, αέρμονας, κολλητός, επαναληπτικός, συχνός, αλλεπάλληλος, πυκνός, απανωτός

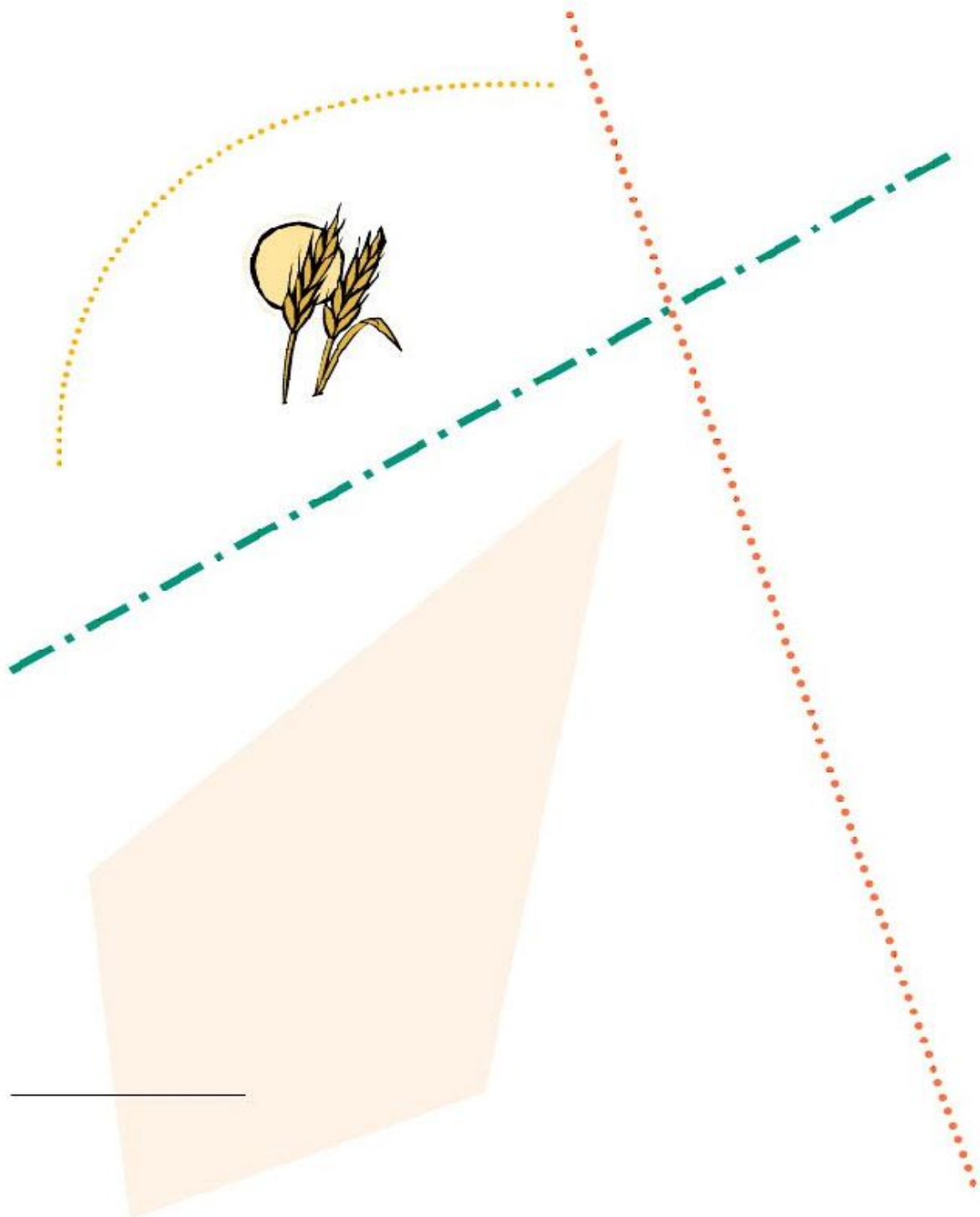
A:
.....

υποχωρώ (ρ. αμτβ.) (θ. υπό + χωρώ < χώρος) Σ: οπισθοχωρώ, οπισθοβατώ, οπισθοδρομώ, πισωδρομώ, τραβιέμαι, χάνω έδαφος, συμπτύσσομαι, κάνω πίσω, ανακρούω πρύμναν, καρκινοβατώ, αποσύρομαι, αποτραβιέμαι || καθιζάνω, παθαίνω καθίζηση, κατολισθαίνω, κατακαθίζω, βουλιάζω || ελαττώνομαι, μειώνομαι, λιγοστεύω, εξασθενώ, απαμβλύνομαι, εκφυλίζομαι || ενδίδω, δεν επιμένω, δέχομαι, συγκατατίθεμαι, λυγίζω, κάνω αβαρία, κάμπτομαι, υποκύπτω

A:
.....

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

3. Παρώνυμα - Ομώνυμα

Παρώνυμα ή παρώνυμες λέξεις ονομάζονται οι λέξεις που έχουν περίπου όμοια προφορά, ενώ συχνά δεν έχουν καμιά νοηματική σχέση μεταξύ τους. Ακριβώς όμως επειδή μοιάζουν στην προφορά, μερικοί δεν τις ξεχωρίζουν και τις μπερδεύουν, ιδίως στον προφορικό λόγο: π.χ. πρότυπο - πρωτότυπο, σφήκα - σφίγγα. Τα παρώνυμα που διαφοροποιούνται στον τονισμό χαρακτηρίζονται ως τονικά παρώνυμα: π.χ. νόμος - νομός. Μερικά τονικά παρώνυμα διαφέρουν και στην ορθογραφία: π.χ. παίρνω - περνώ.

Ομώνυμα ή ομόηχα είναι οι λέξεις που προφέρονται όμοια, έχουν όμως διαφορετική σημασία: π.χ. κλίμα - κλήμα. Συνήθως οι ομώνυμες λέξεις έχουν διαφορετική ορθογραφία. Γι' αυτό, αν δεν προσέξουμε, μπορεί να οδηγηθούμε σε παρανόηση ή σε λανθασμένη γραφή είτε των ίδιων των ομωνύμων είτε των παραγώγων τους ή των σύνθετων λέξεων που σχηματίζονται από αυτές.

- **Μ. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνική Γραμματική (της δημοτικής), ΟΕΣΒ, Αθήνα, 1941.**
- **Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο, τ.Γ', ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.**

1. Οι λέξεις που υπάρχουν μέσα στις παρενθέσεις συγχέονται συχνά ως προς τη σημασία τους. Να συμπληρώσετε τα κενά με τη σωστή λέξη και να χρησιμοποιήσετε την άλλη σε μία φράση, έτσι ώστε να διευκρινιστεί η σημασία της.

1. Έχει πολύ ισχυρή (βουλή, βούληση) και θα καταφέρει να νικήσει τον αντίπαλό του.
.....

2. Κάθισε στο (εδώλιο, ειδώλιο) του κατηγορουμένου συντετριμμένος.
.....

3. Η (έκκληση, έκλυση) ραδιενέργειας εξαιτίας του πυρηνικού ατυχήματος προκάλεσε μεγάλη οικολογική καταστροφή.
.....

4. Ο υπουργός δεσμεύτηκε ότι δε θα υπάρξει (επιβολή, επιβουλή) νέων φόρων.
.....

5. Τα κυβερνητικά μέτρα αποβλέπουν στην πρόοδο και την (ευμάρεια, ευημερία) του τόπου.
.....

6. Ο χώρος δεν προορίζεται για τη (ρήξη, ρίψη) σκουπιδιών και μπαζών.
.....

7.Στην κουζίνα στοιβάζονταν
(σωρός, σορός) τα άπλυτα πιάτα.
.....

8.Η συμμετοχή στο αντιπολεμικό συλλαλητήριο υπήρξε
..... (παλαιική, παλλαϊκή).
.....

9.Η οικονομική κρίση που
(υποψώσκω, υποβόσκω) στην παγκόσμια αγορά έκανε
πολλούς επιχειρηματίες διστακτικούς στην επέκταση
του κύκλου των εργασιών τους.
.....

10.Από τις παλιές φωτογραφίες
(αναδίδομαι, αναδύομαι) το άρωμα μιας άλλης εποχής.
.....

11.Ο Χ. από τα νεανικά του χρόνια
(ενσκήπτω, εγκύπτω) στη μελέτη των έργων του
Πλάτωνα.

**2.Να σχηματίσετε μικρές φράσεις με τα ακόλουθα
παρώνυμα, έτσι ώστε να φανεί η διαφορετική
σημασία κάθε λέξης:**

1. αιρετός - αιρετικός
2. αισθητικός - αισθαντικός
3. ανία - άνοια
4. απορία - απόρροια
5. τεχνητός - τεχνικός
6. έκλειψη - έκθλιψη
7. εξαιρώ - εξαίρω
8. επήρεια - επιρροή
9. λατόμος - υλοτόμος
10. πρότυπο - πρωτότυπο

3. Να εντάξετε τα παρακάτω σημασιολογικά ζεύγη* σε φράσεις, έτσι ώστε να φανεί η διαφορετική σημασία κάθε λέξης.

1. κόχη - κόγχη
2. νύφη - νύμφη/ες
3. πραμάτεια - πραγματεία
4. στοιχειό - στοιχείο
5. αχνός - ατμός
6. σώνω - σώζω
7. αυθεντία - αφεντιά

4. Να ετυμολογήσετε τις ομόηχες λέξεις που υπάρχουν στις παρακάτω φράσεις.

1. Η εξάρτηση του ανθρώπου από το περιβάλλον είναι άμεση και στενή.....

2. Οι στρατιώτες παρήλασαν με πλήρη πολεμική εξάρτυση.

3. Ψάξε στο λεξικό να βρεις το λήμμα «έπαρση».

.....

4. Τα αστικά και βιομηχανικά λύματα αποτελούν τη βασική αιτία ρύπανσης του περιβάλλοντος.

.....

5. Θα κάνω ένα μικρό διάλειμμα στη δουλειά μου.

.....

* Σημασιολογικό ζεύγος ονομάζουμε δύο λέξεις που προέκυψαν/γεννήθηκαν από την ίδια αρχαία λέξη και που παρουσιάζουν διαφορετική φωνητική μορφή και διαφορετική σημασία.

6. Κατάπιε κατά λάθος ένα υγρό διάλυμα από διάφορες χημικές ουσίες.
7. Ο πρωθυπουργός έκανε έκκληση στο λαό για ομοψυχία.
8. Πολλοί υποστηρίζουν ότι είναι χαρακτηριστικό της εποχής μας η έκλυση των ηθών.
-

5. Να εντοπίσετε τη σημασιολογική διαφορά των λέξεων κάθε ζεύγους και να σχηματίσετε προτάσεις με μερικές από αυτές.

- 1. κοινοτοπία - καινοτομία**
- 2. υπονοώ - επινοώ**
- 3. κύρωση - κίρρωση**
- 4. απολογία - απολογισμός**
- 5. επενέργεια - παρενέργεια**
- 6. εξάρθρωση - διάρθρωση**
- 7. απερίσπαστος - απερίσκεπτος**
- 8. ανταγωνισμός - συναγωνισμός**
- 9. αντίθεση - αντίφαση**
- 10. πληροφορία - πληροφορική**
- 11. ιεραρχία - ιεράρχηση**

12. κληροδοτώ - κληρονομώ

13. απόκλιση - επίκληση

14. επιτείνεται - παρατείνεται

15. ροπή - ριπή

6. Να συμπληρώσετε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με ένα από τα ομόρριζα που γράφονται με έντονα στοιχεία. Πρέπει να προσέξετε, γιατί οι λέξεις αυτές μοιάζουν στη μορφή, αλλά διαφέρουν ως προς τη σημασία.

1. ανάγκη – αναγκαιότητα

- Η περιοριστική οικονομική πολιτική είναι μια που προκύπτει από τις διεθνείς εξελίξεις.
- Λόγω οικονομικών προβλημάτων προβάλλει η να ληφθούν σοβαρά μέτρα.
- Μετά τις κοινωνικές μεταβολές οι αντίστοιχες αλλαγές στο κοινωνικό σύστημα προκύπτουν ως φυσική

2. επέμβαση – παρέμβαση – παρέκβαση

- Οι συχνές των γονέων προκαλούν μεγάλα προβλήματα στα νέα, κυρίως, ζευγάρια.
- Η παρεξήγηση λύθηκε με την των πιο ψυχραιμών της παρέας.
- Με τις συνεχείς του ξεχάστηκε το κύριο θέμα της ομιλίας του.
- Οι φιλολογικές στο κείμενο ήταν απαραίτητες.

3. διαλέγω – εκλέγω – επιλέγω

- Τον να μας εκπροσωπήσει στο διεθνές συνέδριο.
- Τον πρόεδρο της Ένωσης Φιλολόγων.
- Η επιτροπή θα τους πιο κατάλληλους γι' αυτή τη θέση.
- ό,τι σ' αρέσει και πάρ' το.

4. κληροδοτώ – κληρονομώ

- Μαζί με τα ακίνητα και τη θέση του προέδρου της εταιρείας.
- Ο Σολωμός το έργο του στις μελλοντικές γενιές.
- Έχουμε τον πολιτισμό των αρχαίων Ελλήνων.

5. παρακινώ – υποκινώ

- Όσο καιρό δούλευε στην εταιρεία τους συναδέλφους του σε απεργίες.
- Οι φίλοι του τον να μάθει να οδηγεί.
- Όσοι τις ταραχές θα συλληφθούν.

6. κατ' αρχάς – καταρχήν

- δέχομαι την πρόταση σου· ελπίζω να συμφωνήσουμε και στις λεπτομέρειες.
- Το νομοσχέδιο ψηφίστηκε Μένει τώρα να ψηφιστεί και κατ' άρθρο.
- πρέπει να σας συστηθώ.

7. Σας δίνονται ζεύγη από ομόρριζα ονόματα με τη σημασία τους. Πολλοί τα χρησιμοποιούν αδιακρίτως, ενώ, όπως θα δείτε, διαφέρουν ως προς τη σημασία. Να σχηματίσετε με το καθένα από αυτά μία περίοδο λόγου.

1. **αίσθημα:** ό,τι αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις
συναίσθημα: ψυχική κατάσταση που προκαλείται από διάφορα γεγονότα ή σκέψεις

.....
.....
.....

2. **γένεση:** η δημιουργία, η αρχή, ο σχηματισμός
γέννηση: α) η πράξη και το αποτέλεσμα του γεννώ
β) η εμφάνιση ενός νέου πράγματος, μιας νέας τάσης

.....
.....
.....

3. **εκμάθηση:** η τέλεια μάθηση, η τέλεια γνώση
μάθηση : η απόκτηση γνώσεων

.....
.....
.....

4. **εξήγηση:** ερμηνεία, ανάλυση
επεξήγηση: πρόσθετη εξήγηση, εξήγηση με περισσότερες λεπτομέρειες, διασαφήνιση

.....
.....
.....

5. **εμπειρία:** βίωμα
πείρα: συσσωρευμένες εμπειρίες

6. **ευθύνη:** η υποχρέωση κάποιου να δώσει λόγο για τις ενέργειές του ή να ανταποκριθεί σε ό,τι έχει αναλάβει

υπευθυνότητα: η συναίσθηση της ευθύνης

7. **μεταγραφή:** (αθλητή/κειμένου/περιουσιακών στοιχείων)

μετεγγραφή: (μαθητή/σπουδαστή)

8. **τεχνική:** η αξιοποίηση και η εφαρμογή των επιστημονικών γνώσεων

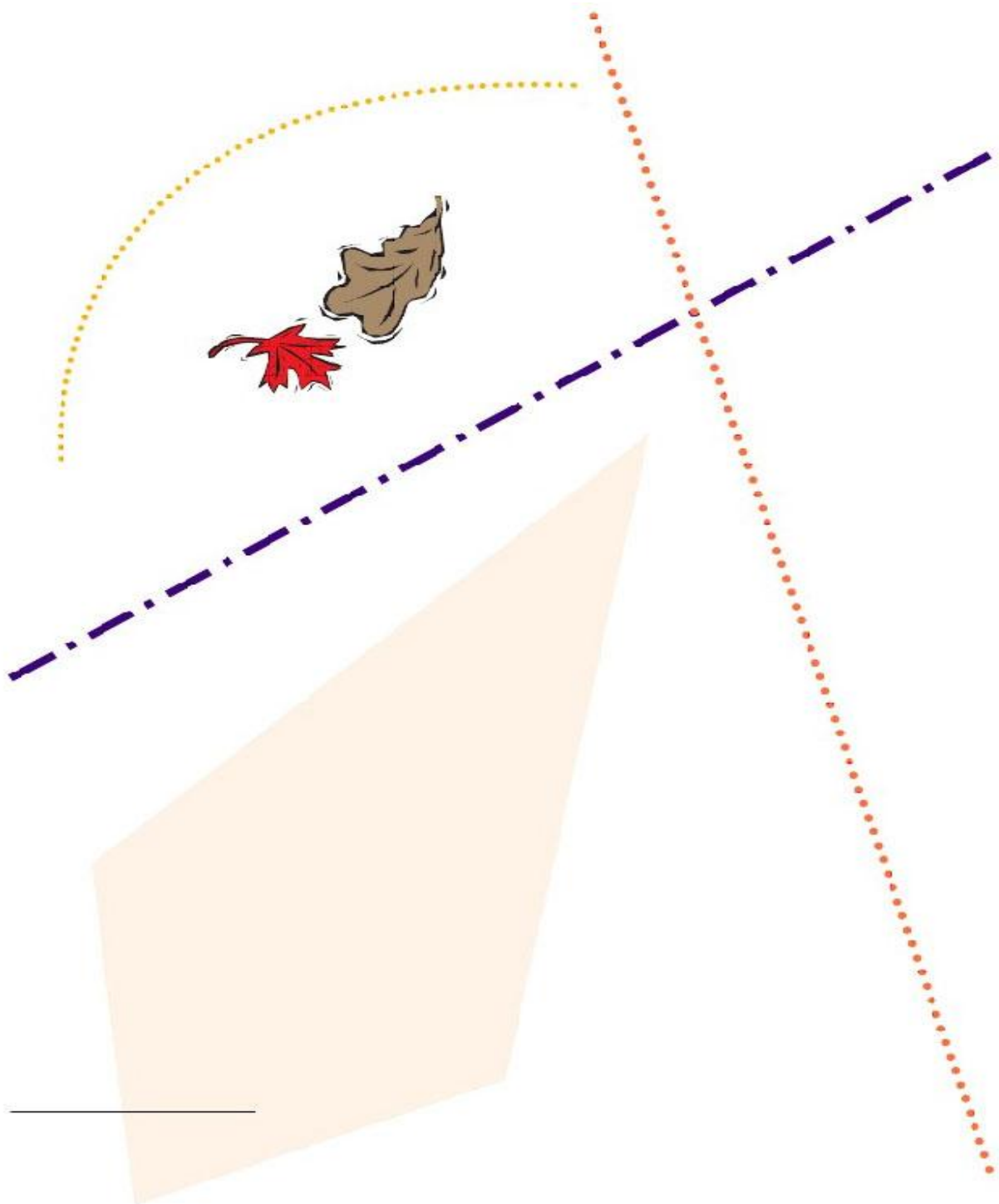
τεχνολογία: η μελέτη των τεχνικών και επιστημονικών μεθόδων

9. **ψυχικός:** αναφέρεται στην ψυχή

ψυχολογικός: αναφέρεται στην επιστήμη της ψυχολογίας

Α' ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

4. Παροιμίες

Οι παροιμίες είναι λαϊκές φράσεις που εκφράζουν με λίγα λόγια σημαντικές αλήθειες. Η αλήθεια εκφράζεται συνήθως με μία αλληγορία, δηλαδή με λόγια που έχουν άλλο νόημα από εκείνο που λένε (π.χ. Παπούτσι από τον τόπο σου κι ας είναι μπαλωμένο). Στις παροιμίες δείχνεται συχνά και διάθεση αστεία (π.χ. Είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλι). Πολλές παροιμίες λέγονται από τόπο σε τόπο κάπως διαφορετικά. Αρκετές μάλιστα, που δεν έχουν πάντοτε μεταφορικό ή αλληγορικό νόημα, μας δίνουν συμβουλές πρακτικές για τη ζωή (π.χ. Άκουε πολλά και λέγε λίγα)· άλλες φανερώνουν αλήθειες ηθικές (π.χ. Ο ψεύτης και ο κλέφτης τον πρώτο χρόνο χαίρονται) ή δίνουν οδηγίες για τον καιρό, για τις γεωργικές ή ναυτικές εργασίες, για τον τρόπο ζωής (π.χ. Ούτε ο Αύγουστος χειμώνας ούτε ο Μάρτης καλοκαίρι).

-
- Μ. Τριανταφυλλίδης, Λεξιλογικές Ασκήσεις, Θεσσαλονίκη, 1967

1. Να βρεις σε ποια περίπτωση λέμε τις παρακάτω παροιμίες:

1. Γυρεύει με το βελόνι ν' ανοίξει πηγάδι.
.....

2. Εγώ λέω του σκύλου μου κι ο σκύλος στην ουρά του.
.....
.....

3. Πίσω έχει η αχλάδα την ουρά.
.....

4. Όταν λείπει η γάτα, χορεύουν τα ποντίκια.
.....

5. Δυο γάιδαροι μαλώνανε σε ξένο αχυρώνα.
.....

6. Για χάρη του βασιλικού ποτίζεται κι η γλάστρα.
.....

7. Το καλό το παλικάρι ξέρει κι άλλο μονοπάτι.
.....

8. Ακόμη δεν τον είδαμε και Γιάννη τον εβγάλαμε.
.....

2. Να γράψεις ένα σύντομο κείμενο με πυρήνα καθεμιά από τις παρακάτω παροιμίες:

1. Όπου ακούς πολλά κεράσια κράτα και μικρό καλάθι.

2. Ο καλός караβοκύρης στη φουρτούνα φαίνεται.

3. Καθαρός ουρανός αστραπές δε φοβάται.

4. Όποιος δε θέλει να ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.

5. Όποιος φυλάει τα ρούχα του έχει τα μισά.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Να βρείτε παροιμίες που έχουν το ακόλουθο νόημα:

- 1.Γίνεται τέτοια αναμπουμπούλα, που δε βρίσκει κανείς ούτε τους δικούς του.
 - 2.Οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι κάθε στιγμή είναι πολλοί.
 - 3.Τα λόγια σου με γέμισαν χαρά, κι ας μην μπορείς να με βοηθήσεις με ό,τι κάνεις.
 - 4.Με την αλληλεγγύη και τη συνεργασία γίνονται τελειότερα οι δουλειές.
 - 5.Όταν πεινά κάποιος, δεν έχει κέφι.
 - 6.Και άδικα να σε κατηγορήσουν, μπορεί αυτό να σου φέρει μεγάλο κακό.
 - 7.Η συμφωνία του γαμπρού και της νύφης είναι το κυριότερο για ένα γάμο.
 - 8.Να μην πολυπιστεύεις, όταν ακούς να σου τάζουν πολλά.
 - 9.Όπου ανακατώνονται πολλοί, δύσκολο να γίνει σωστή δουλειά.
 - 10.Πρέπει να βοηθούμε τους άλλους χωρίς να περιμένουμε ανταπόδοση.
-
.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.Στις παροιμίες που ακολουθούν υπογραμμίζονται μερικές ασυνήθιστες ή ιδιωματικές λέξεις. Να τις αντικαταστήσετε με τις αντίστοιχες κοινές και να εξηγήσετε τις παροιμίες.

1.Άλλα λένε το βραδύ κι άλλα λένε το ταχύ.

.....

.....

2.Κατά μάνα κατά κύρη, το παιδί κι η θυγατέρα.

.....

.....

3.Πάρε του γέροντος βουλή, του παιδεμένου γνώση.

.....

.....

4.Καλά είν' τα κουμαρόφυλλα με το ροϊ το λάδι.

.....

.....

5.Πού του γονιού του δε γρικά κακός κακού θα πάει.

.....

.....

5. Να βρείτε μία ή δύο παροιμίες που να λέγονται για τις εξής περιπτώσεις:

1.Για τον κλέφτη ή τον απατεώνα που δεν μπορεί να κάνει τις άνομες πράξεις του μένοντας διαρκώς ασύλληπτος και ατιμώρητος

.....
.....

2.Ειρωνικά, για εκείνους που πάνε να υποδείξουν κάτι στους μεγαλύτερους και τους σοφότερους

.....
.....

3.Όταν οι κακές συναναστροφές επηρεάζουν αρνητικά κάποιον

.....
.....

4.Για εκείνον που αναλαμβάνει υποχρεώσεις πέρα από τις δυνατότητές του

.....
.....

5.Για εκείνον που κατηγορεί κάποιον για ελάττωμα που το έχει ο ίδιος σε μεγαλύτερο βαθμό

.....
.....

6.Για εκείνον που υπονομεύει τους άλλους και στο τέλος πέφτει ο ίδιος στην παγίδα

.....
.....

7.Όταν κάποιος που έχει υπερβολική εμπιστοσύνη στις δυνάμεις του κάνει μια ανόητη ενέργεια

.....

.....

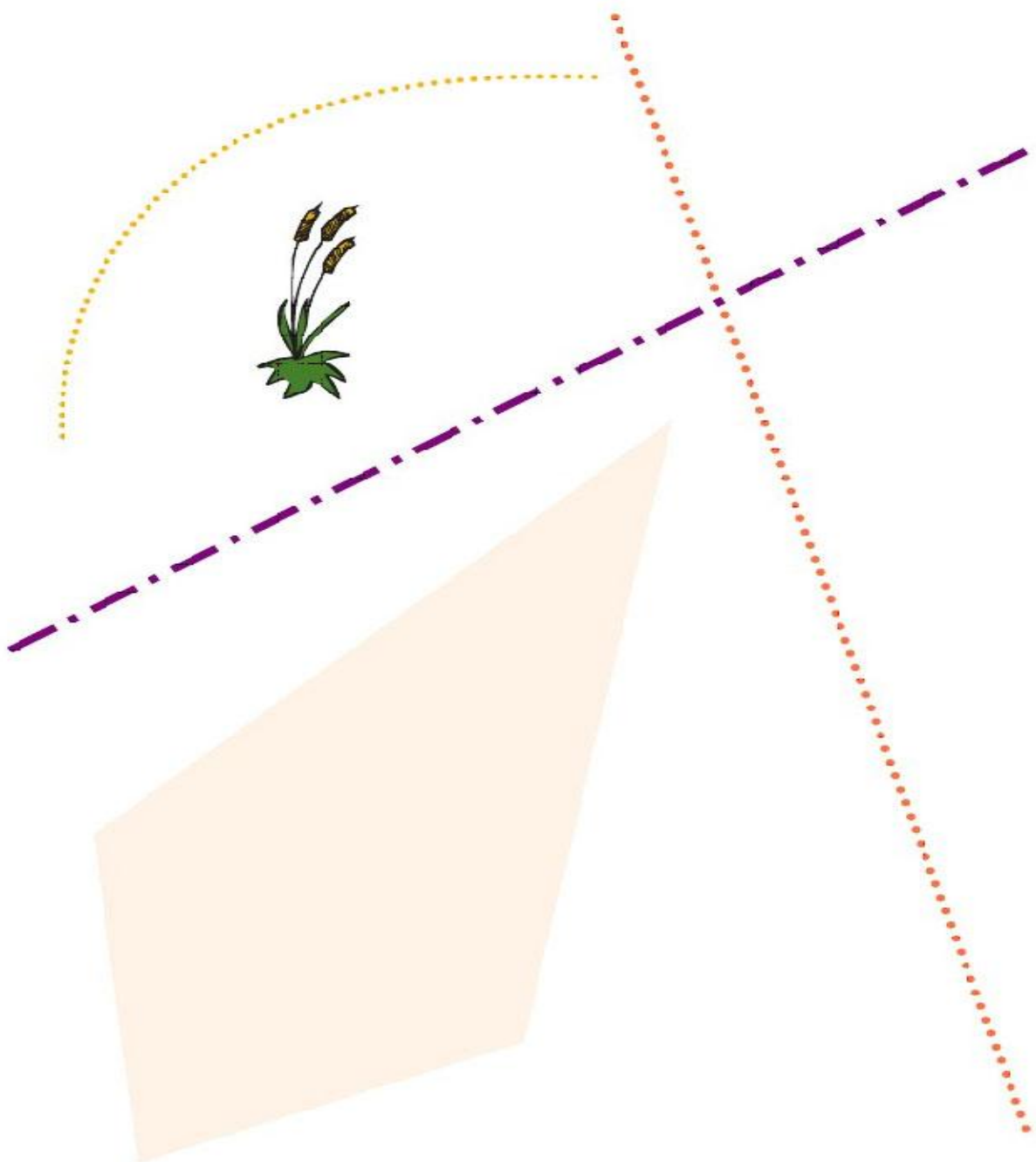
8.Για εκείνον που κρίνει εύκολα και κατακρίνει τους άλλους, όταν δεν ξέρει τις δυσκολίες μιας δουλειάς ή μιας κατάστασης

.....

.....

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

5. Κυριολεξία-Μεταφορά-Πολυσημία των λέξεων

Οι λέξεις αλλάζουν όπως αλλάζουν και οι άνθρωποι που τις χρησιμοποιούν. Οι δυναμικές που μεταπλάθουν τις ανθρώπινες κοινωνίες μεταπλάθουν και τις γλώσσες. Στατικές είναι μόνον οι γλώσσες των στατικών κοινωνιών. Οι κοινωνίες π.χ. των ζώων είναι στατικές. Γι' αυτό στατικές και αναλλοίωτες είναι και οι γλώσσες τους. Όπως είναι στατικές και οι γλώσσες των «νεκρών» κοινωνιών. Όπου πάλλονται ανθρώπινες κοινωνίες, πάλλονται και οι γλώσσες. Η διακύμανση μιας κοινωνίας συνεπάγεται και τη διακύμανση της γλώσσας της.

Έτσι οι λέξεις αλλάζουν σημασία: η λέξη θυμός π.χ. σήμαινε ψυχή, η λέξη ψάλλω σήμαινε τραγουδώ, η λέξη αύστηρός σήμαινε ξηρός, η λέξη ὄρνις σήμαινε κάθε πτηνό, ενώ σήμερα δηλώνει την κότα (ὄρνιθα), η λέξη πονηρός σήμαινε τον εργατικό.

Τα αίτια που αλλάζουν τις σημασίες των λέξεων είναι:

α. Πολιτιστικά: με την αλλαγή του πολιτισμού μπορεί να αλλάξει και η λέξη. Παράδειγμα: ἀρχεῖον ονομαζόταν κατά την αρχαιότητα το οίκημα όπου έμεναν οι αρχές (έφοροι) της Σπάρτης. Επειδή όμως αργότερα στο μέρος αυτό φυλάγονταν τα δημόσια έγγραφα, γι' αυτό η λέξη άλλαξε σημασιολογικά και πήρε τη σημερινή της σημασία.

β. Ψυχολογικά: η λέξη, εκτός από την κανονική της σημασία, παίρνει συχνά και άλλες σημασίες συμπτωματικές, οι οποίες συμβαίνει να έχουν κάτι κοινό με την αρχική της σημασία. Παράδειγμα: οἰωνός στην αρχαιότητα λεγόταν το κάθε πτηνό. Επειδή όμως από κάποια χρονική στιγμή και ύστερα η λέξη αυτή σήμαινε το μαντικό πτηνό, γι' αυτό στένεψε σημασιολογικά και κατέληξε να σημαίνει το προφητικό σημείο.

Κάθε λέξη γεννιέται με μια μονάχα σημασία, την αρχική (την κύρια) σημασία της. Με τον καιρό, όμως,

με το άνοιγμα στο χρόνο και στο χώρο και με τη χρήση της η αρχική αυτή σημασία μεταχρωματίζεται, αποκτά δηλαδή διάφορες σημασιολογικές αποχρώσεις, χωρίς ωστόσο να απολέσει τον αρχικό της σημασιολογικό πυρήνα. Η λέξη φύλλο π.χ. χρησιμοποιήθηκε στην αρχή για να δηλώσει το γνωστό μέρος του φυτού (το φύλλο του δέντρου, τα φύλλα της μηλιάς). Σιγά σιγά, όμως, απέκτησε και άλλες παραπλήσιες σημασίες, γιατί συνδέθηκε με πράγματα / αντικείμενα τα οποία είχαν κάποιο κοινό γνώρισμα με τα φύλλα των δέντρων. Έτσι λέμε: τα φύλλα του βιβλίου, «Δύο φύλλα έχει η καρδιά», τα φύλλα της πόρτας, το θυρόφυλλο, άνοιξε το φύλλο για να κάνει πίτα. Οι νεότερες αυτές σημασιολογικές αποχρώσεις (ή και σημασίες) της λέξης φύλλο ονομάζονται από την παραδοσιακή γλωσσολογία δευτερεύουσες ή μεταφορικές σημασίες (Αχ. Τζάρτζανος).

Η νεότερη γλωσσολογία σε ανάλογες περιπτώσεις κάνει λόγο για δήλωση και συνυποδήλωση. Με τον όρο δήλωση δηλώνει το αρχικό σημασιολογικό φορτίο μιας λέξης, το σημασιολογικό φορτίο δηλαδή με το οποίο τα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας έχουν «συμφωνήσει» να φορτίσουν τη συγκεκριμένη λέξη. Έτσι π.χ. η λέξη μαύρος δηλώνει τον γνωστό χρωματισμό (ο κόκορας είναι μαύρος) που χαρακτηρίζεται από το γνώρισμα της σκοτεινότητας και που η κοινότητα συμφώνησε και αποδέχτηκε σιωπηλά.

Με τον όρο συνυποδήλωση η νεότερη γλωσσολογία δηλώνει τις ιδιαίτερες σημασιολογικές αποχρώσεις (ή και σημασίες) που μπορεί να αποκτήσει το αρχικό σημασιολογικό φορτίο μιας λέξης και που έχουν σχέση με κάποιες γλωσσικές περιστάσεις ή με τις εμπειρίες κάποιων ομιλητών. Στην περίπτωση αυτή το μαύρο χρώμα μπορεί να δηλώνει κατά συνειρμικό τρόπο «τα μαύρα χρόνια ενός πολέμου» ή τον φασισμό.

Αυτό σημαίνει ότι το περιεχόμενο της λέξης παραπέμπει σε μια ιστορική περίοδο ή σε ένα ολοκληρωτικό καθεστώς, συνδεδεμένο έτσι με την ιστορία ή την πολιτική. Εκείνο, βέβαια, που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η συνυποδήλωση συνδέεται με τη συγκινησιακή χρήση της γλώσσας, αφού συν-κινείται από (και με) τη δήλωση, η οποία με τη σειρά της ακούγεται μέσα στη συνυποδήλωση.

Πάντως, όπως και αν εξετάσουμε τη σημαντική της λέξης, είτε με το φακό της παραδοσιακής γραμματικής είτε με το φακό της νεότερης γλωσσολογίας, καταλήγουμε στην ίδια διαπίστωση: στο κέντρο της λέξης υπάρχει ένας αρχικός σημασιολογικός πυρήνας, ο οποίος μεταβάλλεται και ιριδίζει αποκτώντας, ανάλογα με τις περιπτώσεις / περιστάσεις, ποικίλες σημασίες, χωρίς ωστόσο να χάνει τα αρχικά / βασικά σημασιολογικά του γνωρίσματα. Σύμφωνα μ' αυτά θα μπορούσαμε να εξεικονίσουμε τη λέξη με κύκλο, του οποίου το κέντρο κατέχει η βασική σημασία της, ενώ πέρα από αυτό και ως την περιφέρεια του κύκλου ιριδίζουν οι ποικίλες αποχρώσεις που παίρνει αυτή η (βασική) σημασία.

Σύμφωνα με τα γλωσσικά δεδομένα θα μπορούσαμε να πούμε ότι μια λέξη σημασιολογικά:

- α. Πλαταίνει, ανοίγει δηλαδή και αγκαλιάζει περισσότερες από την αρχική περιπτώσεις, που τυχαίνει να έχουν κάτι κοινό με την αρχική σημασία της. Έτσι η λέξη δόντι επεκτείνει την αρχική της σημασιολογική φόρτιση (δόντι ανθρώπου ή ζώου) και αλλού, ώστε να λέμε: το δόντι του χτενιού, τα δόντια της φαγάνας, το δόντι του γκρεμού, το πολιτικό δόντι στην περίπτωση του πολιτικού μέσου.
- β. Στενεύει, κλείνει δηλαδή σημασιολογικά και σημαίνει ένα μόνο από τα πολλά και ποικίλα ομοειδή όντα

που εξέφραζε. Η λέξη ποιητής, π.χ., ενώ δήλωνε καθέναν που κατασκευάζει (ποιεί) κάτι (ποιητής όπλων), τώρα περιορίστηκε σημασιολογικά και δηλώνει τον γνωστό μας ποιητή (αυτόν που γράφει ποιήματα).

- γ. Χειροτερεύει, φθείρεται δηλαδή η σημασία της και δηλώνει κάτι κακό, ενώ αρχικά δήλωνε κάτι καλό, αποκαλύπτοντας έτσι και την ηθική της κοινωνίας που τη χρησιμοποιεί. Η λέξη αγαθός, π.χ., κατάντησε να σημαίνει τον αφελή, τον κουτό, ενώ κατά την αρχαιότητα σήμαινε τον γενναίο. Είναι φανερό ότι οι γενναίοι γίνονταν, εξαιτίας της ανωτερότητάς τους, αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους άλλους... .
- δ. Καλυτερεύει (η σημασία), βελτιώνεται δηλαδή η σημασία μιας λέξης και γίνεται καλύτερη από την αρχική της. Η λέξη λέσχη π.χ., η οποία, ενώ σήμαινε «άντρον ληστῶν», σημαίνει σήμερα το χώρο όπου συναντώνται τα μέλη κάποιας κοινωνικής ομάδας (λέσχη δημοσίων υπαλλήλων / αξιωματικών κτλ.).

1. Να αποδώσετε τη σημασία των μεταφορικών εκφράσεων:

1. Του 'στριψε η βίδα!

.....

2. Μου έγινε βραχνάς!

.....

3. Τι γλυκανάλατα αστεία είναι αυτά!

.....

4. Έχω ράμματα για τη γούνα σου!

.....

5.Του μίλησε έξω από τα δόντια.

.....

6.Έχω ένα κεφάλι καζάνι!

.....

7.Μαζεύτηκε εκεί κάθε καρυδιάς καρύδι.

.....

8.Τον κόλλησα στον τοίχο.

.....

9.Πνίγεται σε μια κουταλιά νερό.

.....

10.Μασάει τα λόγια του.

.....

11.Δεν ξέρω τι μαγειρεύουν!

.....

12.Αυτός δε μου γεμίζει το μάτι.

.....

13.Είναι σαν τη μέρα με τη νύχτα.

.....

14.Πήρε τα μάτια του κι έφυγε.

.....

15.Δεν τα σηκώνει κάτι τέτοια.

.....

2. Να βρείτε σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες μεταφορικές φράσεις:

- A.**
- 1.σηκώνω χέρι
 - 2.σηκώνω ψηλά τα χέρια
 - 3.δίνω τα χέρια
 - 4.τρίβω τα χέρια μου
 - 5.με το χέρι στην καρδιά
 - 6.πάει με το σταυρό στο χέρι
 - 7.έχω τα χέρια μου δεμένα
 - 8.λύνω τα χέρια κάποιου
 - 9.κάνω ό,τι περνάει από το χέρι μου
 - 10.τον κρατώ στο χέρι
 - 11.είναι του χεριού μου
 - 12.έχω το πάνω χέρι
 - 13.χάνω κάτι μέσα από τα χέρια μου
 - 14.γύρισε με άδεια χέρια
 - 15.ζήτησε το χέρι της
 - 16.τα είπαμε ένα χέρι
- B.**
- 1.βρήκα το δάσκαλό μου
 - 2.βρήκα τις πόρτες κλειστές
 - 3.τα βρήκαμε
 - 4.βρήκα τον εαυτό μου
 - 5.βρήκα το δρόμο μου
 - 6.τα βρήκα σκούρα
 - 7.τα βρήκαμε τα λεφτά μας
 - 8.βρήκα λογαριασμό

3.Να γράψετε προτάσεις στις οποίες να χρησιμοποιούνται κυριολεκτικά και συνυποδηλωτικά οι εξής λέξεις: πηγή, υιοθετώ, σκηνοθετώ, θυσιάζω, συρρικνώνω.

.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Να εντάξετε σε περιόδους λόγου τις ακόλουθες μεταφορικές φράσεις:

- 1.τον ψάρεψε
- 2.τα έκανε θάλασσα
- 3.τον έπιασε στα δίχτυα της
- 4.έγινε καπνός
- 5.πέρασα πολλές φουρτούνες
- 6.τα 'κανε μούσκεμα
- 7.πλήρωσε τη νύφη
- 8.τον έβαλε στο μάτι
- 9.με πήρες στο λαιμό σου
- 10.μου έβαλε τα δυο πόδια σε ένα παπούτσι

5.Να βρείτε όσο το δυνατό περισσότερες μεταφορικές εκφράσεις που να περιέχουν τις παρακάτω λέξεις και να πείτε τι σημαίνουν.

- 1.**μάτι/α** π.χ. μου άνοιξε τα μάτια, κόβει το μάτι του κτλ.
.....
.....
.....
- 2.**χάνω**
.....

.....
.....
3.γάτα

.....
.....
4.ρίχνω

.....
.....
5.κόσμος

6.Οι υπογραμμισμένες λέξεις χρησιμοποιούνται με τη δηλωτική τους σημασία. Να τις εντάξετε σε διαφορετικό γλωσσικό περιβάλλον, έτσι ώστε να χρησιμοποιούνται με τη συνυποδηλωτική (μεταφορική) τους σημασία.

1.Η χρήση της **πυξίδας** έπαιξε σημαντικό ρόλο στις γεωγραφικές ανακαλύψεις.

2.Τρομοκράτες **πυροδότησαν** βόμβα με ωρολογιακό ηχανισμό και προκάλεσαν μεγάλες ζημιές στο κέντρο της πόλης.

3.Λέγεται ότι οι Ρωμαίοι **κατέκτησαν** τους Έλληνες με τα όπλα και οι Έλληνες τους Ρωμαίους με το πνεύμα τους.

4.Οι στρατιώτες **δεισδυσαν** στην απαγορευμένη περιοχή.

5.Ο Κ.Κ. **σκηνοθέτησε** με μεγάλη επιτυχία δεκάδες θεατρικά έργα.

6.Η θερμοκρασία είναι 40° υπό **σκιάν**.

7.Η **προσέγγιση** του πλοίου στην ακτή στάθηκε αδύνατη λόγω της σφοδρής θαλασσοταραχής.

8.Να **προσδεθείτε** στο κάθισμά σας και να μην καπνίζετε κατά την απογείωση και την προσγείωση του αεροπλάνου.

9.Μη στρίβεις δεξιά, γιατί είναι **μονόδρομος**.

10.Το λιοντάρι κατασπαράζει τη **λεία** του.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Να βρεις μεταφορικές φράσεις που να αποδίδουν τη σημασία των φράσεων που ακολουθούν:

1. Προσπαθεί να μας παραπλανήσει, να μας ξεγελάσει, να μας εμποδίσει να δούμε καθαρά.
.....

2. Ανέλαβα όλη την ευθύνη εγώ.
.....

3. Μας λύπησε, μας πίκρανε και μας στενοχώρησε όλους.
.....

4. Είναι πολύ απελτισμένος, βρίσκεται σε απόγνωση.
.....

5. Έφτασαν τα πράγματα στο απροχώρητο, σε αδιέξοδο.
.....

6. Πριν επιχειρήσει κανείς κάτι δύκολο, πρέπει να έχει εξασφαλίσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις.
.....

7. Του παίρνει κανείς λόγια με μεγάλη δυσκολία.
.....

8. Κοιμάται πολύ νωρίς.
.....

9. Έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, είναι αλαζόνας.
.....

10. Δεν ανέχεται την παραμικρή ενόχληση.
.....

8. Να βρεις ένα ή περισσότερα επίθετα που να αποδίδουν το νόημα καθεμιάς από τις ακόλουθες λαϊκές φράσεις. Ύστερα να γράψεις ένα μικρό κείμενο στο οποίο θα περιγράψεις ένα φανταστικό (ή πραγματικό) πρόσωπο, που θα έχει αυτά τα χαρακτηριστικά (μερικά ή όλα).

1.Θέλει το παξιμάδι βρεγμένο.

2.Βγάζει από τη μύγα ξίγκι.

3.Του γεννούν και τα κοκόρια.

4.Δεν ξέρει να μοιράσει δυο γαϊδουριών άχυρα.

5.Το ένα τού βρομά και τ' άλλο τού μυρίζει.

9.Να αποδώσεις το νόημα των ακόλουθων μεταφορικών φράσεων και να τις χρησιμοποιήσεις σε σύντομες περιόδους λόγου.

1.Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα.

2.Χτίζω πύργους στην άμμο.

3.Ρίχνω λάδι στη φωτιά.

4.Τράβηξε το χαλί κάτω από τα πόδια μου.

5.Για την τιμή των όπλων

6.Περί όνου σκιάς

7.Μην πυροβολείτε τον πιανίστα!

8.Πύρρειος νίκη

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

10. Για τις μεταφορικές φράσεις που ακολουθούν να βρείτε από μια λέξη ή φράση ισοδύναμη.

π.χ.

- 1. το παραξήλωσε → ξεπέρασε τα όρια
- 2. μπήκες στη μύτη (μας...) →
- 3. χώνει τη μύτη του (παντού) →
- 4. ως το κόκαλο (βραχήκαμε) →
- 5. ως εδώ και μη παρέκει →
- 6. βράζει στο ζουμί του →
- 7. μια χαρά και δυο τρομάρες →
- 8. ο κούκος αηδόνι (κόστισε) →

11. Συχνά μεταχειριζόμαστε μεταφορικά ονόματα ζώων, για να εκφράσουμε πιο έντονα μια ιδιότητα κάποιου ανθρώπου, σωματική ή ψυχική. Έτσι π.χ. λέμε για

κάποιον ότι είναι φίδι, όταν είναι ύπουλος, πονηρός και κακός. Να βρείτε ποιες ανθρώπινες ιδιότητες εκφράζονται με τα ακόλουθα ονόματα ζώων:

αρνάκι
αρκούδα
καμήλα
κατσίκι
λιοντάρι
μαϊμού
μουλάρι
Χαμαιλέοντας
παγόνι
παπαγάλος
λύκος
όρνιο

12. Να βρείτε μια μεταφορική φράση που να αποδίδει τη σημασία που έχει το καθένα από τα επίθετα που ακολουθούν:

π.χ.

1. (είναι) τρελός → (είναι για δέσιμο)

2. αστείος →

3. χαϊδεμένος →

4. άγνωστος →

5. ένοχος/μαζεμένος →

6. παμπόνηρος →

7. φιλάργυρος →

8.ψευδολόγος, τερατολόγος →

9.δύσκολος, μεμψίμοιρος →

Αλέκος Κοντόπουλος (1905-1975). Όταν περιμένουμε την Άνοιξη, 1974. Λάδι σε μουσαμά (125εκ. X 140εκ.).

13.Να σχηματίσεις τρεις προτάσεις με καθεμία από τις λέξεις που σου δίνονται, παίρνοντας υπόψη σου τις διαφορετικές σημασίες τους, όπως αυτές φαίνονται στις ακόλουθες φράσεις:

α) στάση

- 1.αναπαυτική στάση
- 2.ουδέτερη στάση
- 3.στάση πληρωμών

β) πτώση

- 1.πτώση από μπαλκόνι
- 2.πτώση της θερμοκρασίας
- 3.πτώση της δικτατορίας

γ) πίεση

- 1.πίεση ενός κουμπιού
- 2.ασκώ πιέσεις

3.πληθωριστικές πιέσεις.....

δ) ανάβω

- 1.ανάβω το καντήλι
- 2.άναψε το γλέντι
- 3.ανάβω το θερμοσίφωνα.....

14.Να βρείτε τη σημασία που έχει το ρήμα **δίνω** στις παρακάτω φράσεις και να το αντικαταστήσετε με ένα κατάλληλο για την κάθε περίπτωση συνώνυμο.

- 1.Του έδωσα το αυτοκίνητό μου για το Σαββατοκύριακο.
.....
- 2.Το σπίτι θα το δώσω στην κόρη μου.
.....
- 3.Της έδωσα για τη γιορτή της δέκα χιλιάδες.
.....
- 4.Η μητέρα δίνει για τα παιδιά της ακόμη και τη ζωή της.
.....
- 5.Ο Θεός να δώσει να ξανασυναντηθούμε.
.....
- 6.Δεν μπορώ να δώσω τόσα λεφτά.
.....
- 7.Πόσο το δίνεις το σπίτι;
.....
- 8.Όταν φεύγω, δίνω τα κλειδιά στο θυρωρό.
.....
- 9.Δόθηκε στην επιστήμη του.
.....
- 10.Έδωσε τη ζωή του για την πατρίδα.
.....
- 11.Ζήτησα να μου δώσουν από την κεντρική υπηρεσία δύο ικανούς τεχνίτες.
.....
- 12.Μου δίνει χαρά η παρουσία σου.

.....
13.Θα δοθεί δεξίωση προς τιμήν των ξένων δημοσιο-
γράφων.
.....

15.Να αντικαταστήσετε με κατάλληλα ρήματα ή περι-
φράσεις τα ρήματα βάζω, βγάζω και βλέπω. Σε μερι-
κές περιπτώσεις πρέπει να αντικατασταθεί ολόκλη-
ρη η φράση.

α) βάζω

- 1.βάζω προθεσμία
- 2.βάζω φύλακα
- 3.βάζω μπρος μια δουλειά
- 4.βάζω μπροστά κάποιον
- 5.βάζω τραπέζι
- 6.το βάζω στα πόδια
- 7.βάζω το χέρι μου στη φωτιά.....
- 8.βάζω κατά μέρος
- 9.βάζω στο χέρι κάποιον
- 10.τα βάζω με κάποιον
- 11.βάζω κάποιον στη θέση του.....
- 12.βάζω μυαλό
- 13.βάζω τη θηλιά στο λαιμό
- 14.βάζω πλήρη

β) βγάζω

- 1.βγάζω γλώσσα
- 2.του βγάζω το λάδι
- 3.βγάζω χρήματα
- 4.τα βγάζω πέρα
- 5.βγάζω στη φόρα
- 6.βγάζω στο σφυρί
- 7.βγάζω από τη μέση
- 8.βγάζω το συμπέρασμα

9.του βγάζω την ψυχή

γ) βλέπω

1.βλέπω σφαιρικά τα πράγματα

2.το σπίτι βλέπει στη θάλασσα

3.τα βλέπω ρόδινα

4.τα βλέπω μαύρα

5.απ' αυτό βλέπουμε

6.είδα κι έπαθα

7.είδα άσπρη μέρα

8.βλέπω με καλό μάτι

16.Φτωχαίνει η ιδιόλεκτός μας (όχι η γλώσσα μας), όταν περιορίζουμε το λεξιλόγιό μας σε μερικές μόνο λέξεις που ταιριάζουν σε πολλές περιπτώσεις. Σε καθεμία από τις παρακάτω φράσεις να αντικαταστήσετε το **κάνω** με ένα άλλο ρήμα ή με μια περίφραση.

1.Το εργοστάσιό μας κάνει χαλιά από το 1955.

.....

2.Ο Θεός έκανε τον κόσμο

.....

3.Τι θα κάνεις σήμερα; – Θα κάνω ψητό.

.....

4.Με τη δουλειά του έκανε περιουσία.

.....

5.Του έκανε ένα δώρο.

.....

6.Δεν έχω τι να κάνω· βαρέθηκα να κάθομαι.

.....

7.Τι θα κάνεις όταν μεγαλώσεις;

.....

8.Έκανε δάσκαλος σε πολλά χωριά.

.....

9.Και τι θα μου κάνει, αν δεν υπακούσω;

.....

10.Έκανε πως δε μας είδε, για να μη μας μιλήσει.

.....

11.Έκανε σαν παιδί από τη χαρά του.

.....

12.Πόσο κάνουν τα παπούτσια;

.....

13.Εγώ δεν έχω να κάνω μ' αυτή την υπόθεση.

.....

14.Δεν κάνει να λες ψέματα.

.....

15.Δεν κάνει για δάσκαλος, γιατί δεν αγαπάει τα παιδιά.

.....

17.Μερικές λέξεις πλαταίνουν σημασιολογικά, διευρύνεται η αρχική τους σημασία και αποκτούν ποικίλες σημασίες μέσα στο χρόνο. Να βρείτε τον τρόπο με τον οποίο διευρύνθηκε η σημασία των παρακάτω λέξεων:

1.υπηρέτης

.....

2.καρδιά

.....

3.δόντι

.....

4.ανδράποδο

.....

5.διθύραμβος

.....

6.είλωτας

.....

7.σατράπης.....

18.α.Να βρείτε την αρχική σημασία των λέξεων της Α' στήλης.

β.Να αντιστοιχίσετε την αρχική σημασία τους με την ευρύτερη που απέκτησαν μέσα στο χρόνο (στήλη Β').

A' αρχική σημασία

π.χ.

1. εκατόμβη: θυσία εκατό βοδιών (ε)
2. βουκόλος:
3. αιγίδα:
4. χορηγός:
5. αδελφός:
6. έρανος:
7. ταξίδι:
8. πολεμώ:
9. τεντώνω:
10. μελάνι:
11. κερνώ:

B' ευρύτερη σημασία

- α. προστασία
- β. κάθε είδους δωρητής
- γ. ο άνθρωπος με τον οποίο έχει κανείς ισχυρούς κοινούς δεσμούς
- δ. κάθε είδους συνεισφορά
- ε. μεγάλη θυσία, μεγάλος αριθμός ανθρώπινων θυμάτων
- στ. φτιάχνω
- ζ. βοσκός γενικά
- η. τσιτώνω καθετί
- θ. κάθε πορεία σε μακρινό μέρος
- ι. προσφέρω
- ια. γραφική ύλη

19.Κάποιες λέξεις στενεύουν σημασιολογικά, δηλαδή κρατούν μία μόνο από τις πολλές και ποικίλες σημασίες που είχαν αρχικά. Μπορείτε να παρακολουθήσετε το στένεμα των ακόλουθων λέξεων;

1.ποιητής

2.τύχη

3.ρήμα

4.άρτος

5.ψάλλω

6.έπος

7.άγαλμα

8.τέμενος

20.Μερικές λέξεις χειροτερεύουν σημασιολογικά, δηλαδή φθείρεται η σημασία τους και δηλώνουν κάτι κακό, ενώ αρχικά δήλωναν κάτι καλό. Να βρείτε:

- α) την αρχική σημασία των παρακάτω λέξεων**
- β) τη σημασιολογική μεταβολή (χειροτέρευση) που υπέστησαν μέσα στο χρόνο**
- γ) πού οφείλονται, κατά τη γνώμη σας, οι σημασιολογικές αλλοιώσεις αυτών των λέξεων.**

αγαθός
.....
πονηρός
.....
μοχθηρός
.....
βάνουσος
.....
άθλιος
.....

21. Εκτός από τις λέξεις που χειροτερεύουν σημασιολογικά, υπάρχουν και λέξεις που βελτιώνονται/καλυτερεύουν σημασιολογικά. Να εντοπίσετε την αρχική σημασία και τις βελτιώσεις που παρουσιάζουν οι λέξεις:

λεβέντης
.....
νήπιο
.....
υπουργός
.....
δουλειά
.....
τύχη
.....

22. Να βρείτε τη σημασία των λέξεων **έπαρση**, **ασθενής** και **ακέραιος** σε καθεμία από τις παρακάτω προτάσεις:

α)1.Μιλάει με έπαρση για τα κατορθώματά του.

.....
2.Κάθε πρωί γίνεται η έπαρση της σημαίας.
.....

β)1.Είναι ασθενής χαρακτήρας.

.....
**2.Οι ασθενείς μαθητές πρέπει να προσκομίζουν
ιατρική βεβαίωση.**
.....

.....
**3.Όπως όλοι οι άνθρωποι, έχει και αυτός το ασθενές
σημείο του χαρακτήρα του.**
.....

.....
4.Έχει ασθενή όραση.
.....

**5.Οι νέες αυξήσεις στις τιμές των καυσίμων πλήττουν
κυρίως τις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις.**
.....
.....

γ)1.Κατέβαλα ακέραιο το ποσό της οφειλής μου.

.....
**2.Έχει ακέραιες τις σωματικές και πνευματικές του
δυνάμεις.**
.....

.....
3.Αναλαμβάνω ακεραία την ευθύνη των πράξεών μου.
.....
.....

4. Έκανα το καθήκον μου στο ακέραιο.

.....
5. Είναι ακέραιος χαρακτήρας.
.....

23. Να βρείτε ποια ήταν η πρώτη σημασία των παρακάτω λέξεων και ποια η σημερινή μεταφορική σημασία τους.

- 1. φενάκη
- 2. σταυρώνω
- 3. ανερμάτιστος
- 4. δορυφόρος
- 5. εμπορεύομαι
- 6. μύωπας
- 7. ξιφουλκώ
- 8. πυροδοτώ
- 9. ναρκοθετώ
- 10. προσβάλλω

24. Η λέξη **γλώσσα** χρησιμοποιείται σε πολλές μεταφορικές φράσεις. Να βρείτε ποια μεταφορική φράση που περιέχει τη λέξη **γλώσσα** αντιστοιχεί σε κάθε σημασία που σας δίνεται.

1. κουράστηκα, ταλαιπωρήθηκα π.χ.
μου βγήκε η γλώσσα.

2. αυθαδιάζει

.....
3. έμεινε άναυδος ή δε θέλει να μιλήσει

.....
4. αρχίζει να μιλά ελεύθερα και με ευχέρεια
.....

5.δυσκολεύεται να εκφράσει αυτό που σκέφτεται λόγω
ταραχής

6.δεν μπορεί να κρατήσει ένα μυστικό

7.μην κακομελετάς

8.αυτοί που σχολιάζουν κακόβουλα τους άλλους

9.μιλά με κακία/με καλοσύνη

10.για λέξη που μας διαφεύγει

**25.Να εντάξετε καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις σε
διαφορετικές φράσεις, έτσι ώστε να γίνει φανερή η
πολυσημία της λέξης.**

1.έκδοση

2.καταβολή

3.κατάσχεση

4.καταγραφή

5.χαλώ

6.χαλαρός

7.κύκλωμα

8.σκηνή

9.σκιάζω

10.όργανο

26. Να εντάξετε τις παρακάτω λέξεις σε διαφορετικές περιόδους λόγου, έτσι ώστε να φανούν οι διαφορετικές νοηματικές αποχρώσεις που απέκτησαν μέσα στο χρόνο. (Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις και μέσα σε χαρακτηριστικές εκφράσεις, που λέγονται σε συγκεκριμένες συνθήκες επικοινωνίας).

1.φύλλο

2.μαύρος

3.αγωγή.....

4.αέρας

5.ασφάλεια

6.γλώσσα

7.γλάστρα

8.βάση

9.παράλυση

10.κατάρρευση

27. Πολλές λέξεις αλλάζουν σημασία μέσα στο χρόνο. Οι ακόλουθες άλλαξαν σημασία μετά την εμφάνιση του χριστιανισμού. Να βρείτε την αρχική και τη μεταγενέστερη σημασία τους.

1.άγγελος

2.εκκλησία

3.λειτουργία

4.βαπτίζω

5.επίσκοπος

6.διάκονος

28. Να σχηματίσετε φράσεις με τις λέξεις που σας δίνονται, παίρνοντας υπόψη τις διαφορετικές σημασίες τους, όπως αυτές φαίνονται στα παρακάτω λεκτικά σύνολα.

α) αδυναμία

1. έλλειψη σωματικής επάρκειας
2. έλλειψη πνευματικής επάρκειας
3. συμπάθεια

β) αντίσταση

1. η αντίσταση στον επιδρομέα
2. η αντίσταση στον αέρα
3. η ηλεκτρική αντίσταση

γ) σύσταση

1. φυσική σύνθεση, υφή
2. συγκρότηση, ίδρυση
3. συμβουλή
4. παρουσίαση κάποιου νέου προσώπου
5. γραπτή ή προφορική μαρτυρία για το χαρακτήρα ή τις ικανότητες κάποιου
6. διεύθυνση κατοικίας
7. ένωση προσώπων για διάπραξη αξιόποινης πράξης

δ) ασκώ

1. ασχολούμαι συστηματικά με κάτι, κυρίως επαγγελματικά
2. κάνω χρήση ενός δικαιώματος ή εκτελώ μια υποχρέωση
3. εφαρμόζω ή επιβάλλω κάτι με άμεσο ή έμμεσο τρόπο
4. ασχολούμαι μεθοδικά με κάτι, προσπαθώ να αναπτύξω μια ικανότητα με τη συνεχή επανάληψη

5.καθοδηγώ σε μια μεθοδική και συστηματική προσπάθεια που θα έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη μιας ιδιαίτερης σωματικής ή πνευματικής ικανότητας

ε) εξετάζω

- 1.ερευνώ προσεκτικά
- 2.ερευνώ επιστημονικά τον οργανισμό του αρρώστου
- 3.ανακρίνω
- 4.λεπτολογώ, δίνω προσοχή

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

29.Να αποδώσετε τη σημασία των υπογραμμισμένων επιρρημάτων ή επιρρηματικών εκφράσεων με μία ισοδύναμη λέξη ή φράση.

1.Ξύπνησε **κιόλας** το παιδί;

.....

2.Θα του δώσω απάντηση σήμερα **κιόλας**!

.....

3.Όταν θα τον αναζητήσουν, θα βρίσκεται **κιόλας** μακριά.

.....

4.Ο καλός τραγουδιστής δεν τραγουδάει απλώς το τραγούδι, το ερμηνεύει **κιόλας**.

.....

5.– Τον ξέρεις τον Κώστα;
– Αν τον ξέρω... Είναι συγγενής μου **κιόλας**.

.....

6.Δεν έχει πάρει πτυχίο **ακόμη** η κόρη της.

.....

7.**Ακόμη** και ο συνέταιρός του δεν τον υποστήριξε όσο έπρεπε.

.....

8.– Πώς πηγαίνει η υγεία του;
– **Έτσι κι έτσι**.

.....

9.Η άποψή μου είναι αμερόληπτη και αντικειμενική· εγώ **έτσι κι αλλιώς** δεν κερδίζω τίποτε απ' αυτή την υπόθεση.

.....

10.Πέρασαν **κάπου** δέκα χρόνια από τότε που ξενιτεύτηκε.

.....

11.**Κάπου κάπου** μας τηλεφωνεί.

.....

12.Ο φίλος σου **μια φορά** δεν έκανε λάθος· κάποιος άλλος έχει την ευθύνη.

.....

13.Μιλάει σιγανά, **μόλις που** ακούγεται.

.....

14.Ο ήλιος **μόλις** είχε ανατείλει και όμως έκανε πολλή ζέστη.

.....

15.Γιαλό γιαλό πηγαίναμε κι **όλο** για σένα λέγαμε.

.....
16.Δεν προσπάθησε **απλώς** να τονίσει την άποψή του,
αλλά θέλησε να την επιβάλει κιόλας.

.....
17.Η συμμετοχή του ήταν **ιδιαίτερα** ενθαρρυντική.

.....
18.Επιθυμώ να ανακοινώσω τα αποτελέσματα στον
καθένα **ιδιαιτέρως**.

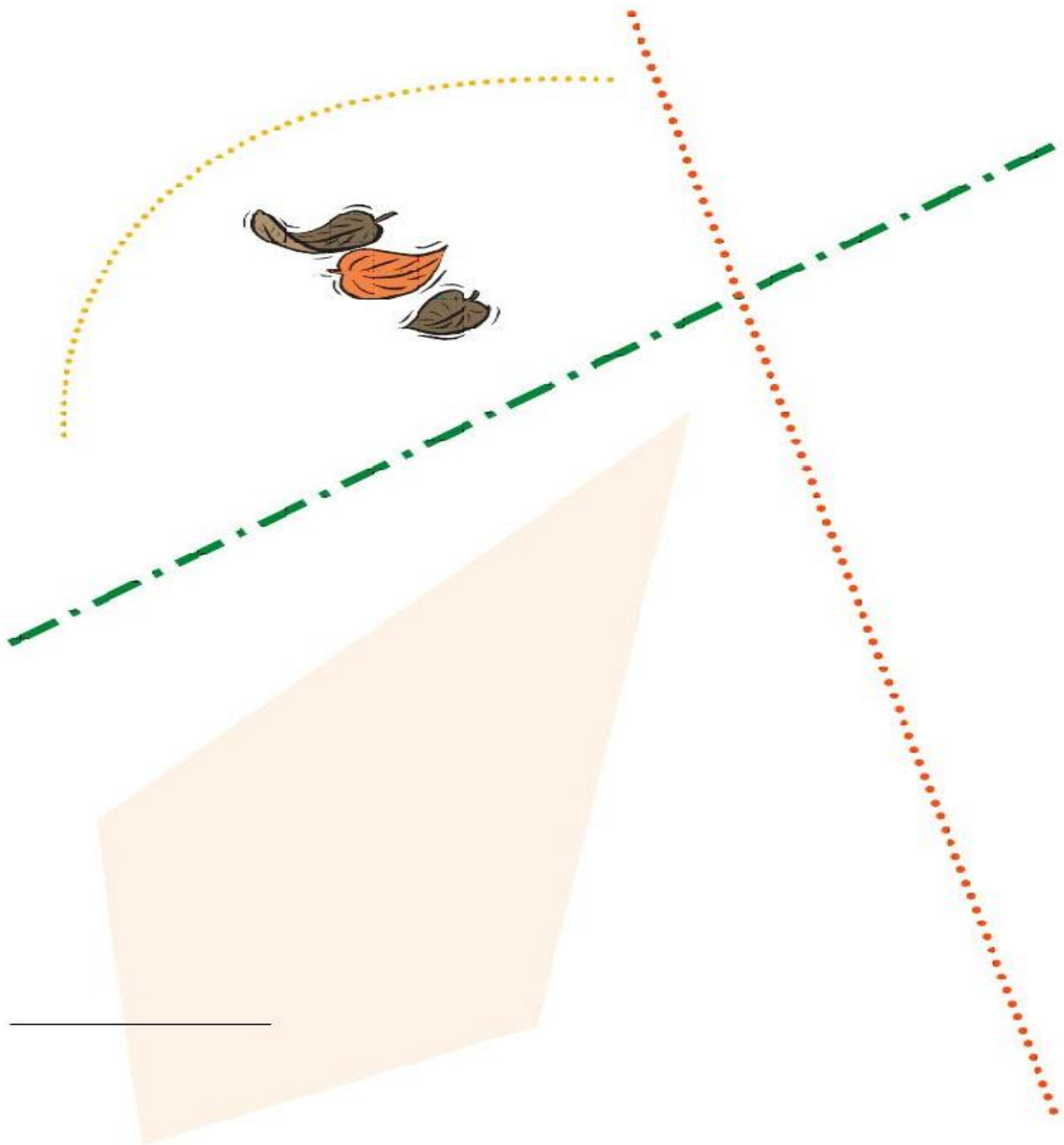
.....
19.Το σκυλί δε δαγκώνει ποτέ, **εκτός** αν του επιτεθούν.

.....
20.Σας ζηλεύω, γιατί επισκέφτηκαν αυτές τις μέρες την
πόλη σας **τόσο** γνωστοί καλλιτέχνες.

.....
21.Προσπάθησαν **όπως όπως** να καλύψουν το λάθος
τους.

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

6. Ορισμός

Η λέξη ορισμός σχετίζεται ετυμολογικά με το ρήμα ορίζω. Ορίζω σημαίνει θέτω κάτι μέσα σε όρια και, επομένως, όταν κάτι το θέτω μέσα σε όρια, το γνωρίζω, αφού έχω βρει τα όριά του.

Με τον ορισμό εξηγούμε τη σημασία μιας λέξης χρησιμοποιώντας άλλες λέξεις. Αν από έναν ορισμό αφαιρεθεί μία ή περισσότερες λέξεις, τότε ο ορισμός θα είναι ελλιπής και μπορεί να οδηγήσει σε παρανοήσεις

Δύσκολα μπορούμε να ορίσουμε αφηρημένες έννοιες: π.χ. ελευθερία, δικαιοσύνη.

-
- Μ. Τριανταφυλλίδης, Λεξιλογικές Ασκήσεις, Θεσσαλονίκη, 1967.
 - Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο, τ.Γ΄, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.

Να αντιστοιχίσετε τους όρους της πρώτης στήλης με τη σημασία τους στη δεύτερη στήλη:

A'

B'

1. ντετερμινισμός	α. ωμότητα, αδιάντροπη ειλικρίνεια
2. κυνισμός	β. δουλοπρέπεια
3. άλλοθι	γ. καιροσκοπός
4. οπορτουνιστής	δ. αιτιοκρατία
5. ραγιαδισμός	ε. δικαιολογία για την αντιμετώπιση μιας κατηγορίας
6. αλλοτρίωση	στ. δημαγωγία
7. δημοκοπία	ζ. εθνικισμός
8. ιδεολόγημα	η. αυστηρή προσκόλληση σε προκαθορισμένες μορφές
9. σοβινισμός	θ. άποψη που επινοείται για να υποστηρίξει θέσεις ή ενέργειες κάποιου
10. φορμαλισμός	ι. αποξένωση

.....
.....
.....
.....
.....

2. Να αντιστοιχίσετε τους ορισμούς που δίνονται στην Α' στήλη με τις λέξεις της Β' στήλης.

Α'

1. αυτός που αμείβεται χωρίς να εργάζεται
2. ο κύριος τύπος μιας λέξης με τον οποίο αναγράφεται στο λεξικό και κανονίζεται η αλφαβητική της τοποθέτηση
3. αμηχανία επιλογής
4. αναίρεση των λόγων που είπε κάποιος, ριζική αλλαγή στη στάση του
5. διάλογος μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων με σύντομες ερωτήσεις και απαντήσεις
6. το να συμβαίνουν δύο περιστατικά τον ίδιο καιρό χωρίς αιτιατή σχέση
7. σκέψη ή ενέργεια που κρύβει ιδιοτέλεια, που αποσκοπεί σε προσωπικά οφέλη
8. η καλή φήμη για κάποιον μετά το θάνατό του, η μεταθανάτια δόξα
9. ισχυρογνωμοσύνη, έλλειψη συμφιλιωτικής διάθεσης
10. οξύς, προσβλητικός

Β'

- α. παλινωδία
- β. σύμπτωση
- γ. υστεροβουλία
- δ. λήμμα
- ε. δίλημμα
- στ. στιχομυθία
- ζ. αργόμισθος
- η. αδιαλλαξία
- θ. δηκτικός
- ι. υστεροφημία

.....
.....
.....
.....
.....

3. Συμπλήρωσε τους όρους ή τους ορισμούς:

1..... = αυτός που προσαρμόζεται στις απαιτήσεις και στους τύπους συμπεριφοράς της ομάδας στην οποία ανήκει, ακόμη κι όταν δεν τον εκφράζουν

2.ντετερμινισμός=.....

3.ουτοπία =

4..... = η ιδιότητα ορισμένων ανθρώπων να φαίνονται έντονα, ζωηρά τα χαρακτηριστικά του προσώπου τους κατά τη φωτογράφιση, την κινηματογράφιση ή την τηλεοπτική τους εμφάνιση

5..... = η παραγωγή θρεπτικών οργανικών ουσιών στα φυτά με την επίδραση του ηλιακού φωτός

6.κυβερνοχώρος =.....

7..... = πολιτική πρακτική που χαρακτηρίζεται από υπερβολική προσαρμογή στις

περιστάσεις και τάση για εκμετάλλευσή τους,
ανεξάρτητα από το αν υπάρχει σύγκρουση με τις
ιδεολογικές αρχές

8.παρρησία =

9.ευφημισμός =

10..... = η αγάπη προς το
αισθητικά ωραίο

11.πανάκεια =

4.Να επιλέξετε τη σωστή σημασία της λέξης (για κάθε
λέξη υπάρχει μόνο μια σωστή απάντηση). Να γράψετε
φράσεις στις οποίες οι λέξεις θα χρησιμοποιούνται με
τη σωστή σημασία.

1. **θύσανος:** α) θυσία ζώων
β) μαύρα, πυκνά σύννεφα
γ) διακοσμητική φούντα συνήθως από
νήματα
δ) ουρά λιονταριού

2. **ενδοτικός:** α) εσωτερικός
β) δανεικός
γ) αντίθετος
δ) υποχωρητικός

3. **απηνής:** α) αμείλικτος, σκληρός
β) ατιμώρητος
γ) απρόσιτος, απλησίαστος
δ) χορτάτος

4. **γαλουχώ:** α) τρέφω
β) μεγαλώνω
γ) γαληνεύω, ηρεμώ
δ) διαπαιδαγωγώ
5. **φερέγγυος:** α) υποφερτός
β) καταφερτζής
γ) αξιόπιστος
δ) επικίνδυνος
6. **προσιδιάζει:** α) προσθέτει
β) ταιριάζει, αποτελεί γνώρισμα
γ) ιδιωτικοποιεί
δ) είναι ιδιότροπος
7. **απεμπολώ:** α) πουλάω την περιουσία μου
β) αποχωρώ
γ) παραχωρώ τα δικαιώματά μου, προδίνω αρχές
δ) απέχω
8. **ελλοχεύω:** α) είμαι λοχαγός
β) επιτηρώ
γ) караδοκώ
δ) φυλώ σκοπιά
9. **αποκύημα:** α) προϋπόθεση
β) φαντασία
γ) σκέψη, γνώμη
δ) γέννημα, δημιούργημα
10. **ποδηγετώ:** α) περπατώ
β) προηγούμαι
γ) συμβάλλω
δ.καθοδηγώ, χειραγωγώ

5. Σας δίνεται η σημασία ορισμένων λέξεων· εσείς να βρείτε ποιες είναι αυτές οι λέξεις.

1.απερίσκεπτη φλυαρία, επιπόλαιη συζήτηση
.....

2.επικαλούμαι ανύπαρκτους κινδύνους ή μεγαλοποιώ υπαρκτούς
.....

3.διαίρεση σε μικρά κομμάτια
.....

4.λάτρης, οπαδός, θαυμαστής
.....

5.εξυπηρέτηση προσωπικού συμφέροντος
.....

6.δε συναντάει εμπόδια
.....

7.οικειοποιούμαι, συνήθως με τη βία ή με απάτη, τα δικαιώματα που έχει κάποιος άλλος σε ένα τίτλο εξουσίας, σε μια ιδιοκτησία κτλ.
.....

8.χαρακτηρισμός για σύνολο προσώπων ή πραγμάτων που τα στοιχεία του είναι τελείως άσχετα μεταξύ τους
.....

9.απαλλαγή από κάποια κηδεμονία ή εξάρτηση
.....

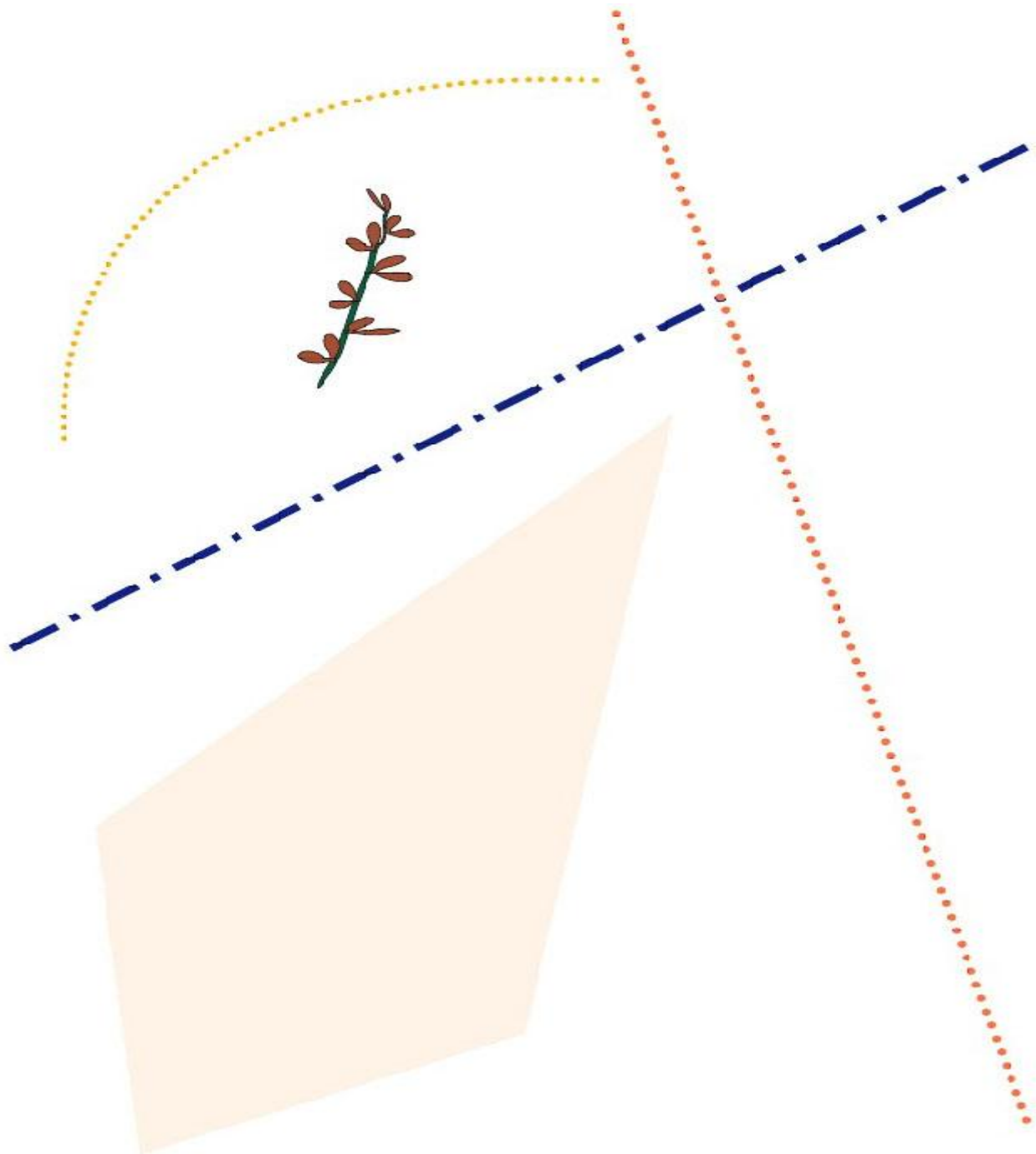
10.αποδοκιμάζω, επικρίνω κάποιον ή κάτι με ιδιαίτερη οξύτητα και συνήθως δημόσια
.....

6. Να συμπληρώσετε τα κενά των φράσεων επιλέγοντας από το πλαίσιο τον κατάλληλο όρο.

**σκοταδισμός, νεποτισμός, πλουραλισμός
φαρισαϊσμός, κυνισμός, φορμαλισμός, μηδενισμός
κοσμοπολιτισμός, λαϊκισμός**

1. Στην εκπαίδευση ορισμένων υπανάπτυκτων χωρών επικρατεί ακόμη
2. Σε μια εποχή όπου κυριαρχεί ο δεν μπορείς να μένεις κλεισμένος στα στενά όρια της πατρίδας σου.
3. Τους μεγάλους καλλιτέχνες δεν τους χαρακτηρίζει ο αλλά η τάση για καινοτομίες.
4. Είναι να υποστηρίζει ότι συμπάσχει μαζί μας, τη στιγμή που αυτός είναι ο κύριος υπαίτιος των δεινών μας.
5. Η ελεύθερη διακίνηση των ιδεών εξασφαλίζει τον και κατοχυρώνει τη δημοκρατία.
6. Έχει αποδειχτεί πως η δημαγωγία και ο πλήττουν τη δημοκρατία.
7. Συχνά οι μεγάλες δυνάμεις αντιμετωπίζουν με τα μικρά κράτη.
8. Απορρίπτεις τα πάντα και δε δέχεσαι καμιά αξία· χωρίς ιδιαίτερο λόγο έχεις οδηγηθεί στο
9. Με την αναξιοκρατία και το είναι αδύνατο να αναδειχτούν οι πραγματικά άξιοι.

7. Ύφος - Επίπεδα Λόγου

Κάθε άνθρωπος είναι και ένας άλλος / διαφορετικός χρήστης της γλώσσας, δεδομένου ότι τη χρησιμοποιεί με έναν ιδιαίτερο, εξατομικευμένο τρόπο, αξιοποιώντας με τις επιλογές του τα ποικίλα μέσα που αυτή του προσφέρει. Διαμορφώνει έτσι το ιδιαίτερο, το δικό του γλωσσικό ύφος.

Ο χρήστης της γλώσσας, ανάλογα με το ύφος του προφορικού ή του γραπτού λόγου σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση γλωσσικής επικοινωνίας και ανάλογα με το επίπεδο λόγου που πρόκειται να χρησιμοποιήσει, επιλέγει την κατάλληλη λέξη και τον τύπο της. Οι διαφορετικές εκφορές του λόγου (επίπεδα γλώσσας) του παρέχουν τη δυνατότητα να επιλέξει το επίπεδο που θα του εξασφαλίσει την επιθυμητή και αποτελεσματική γλωσσική επικοινωνία.

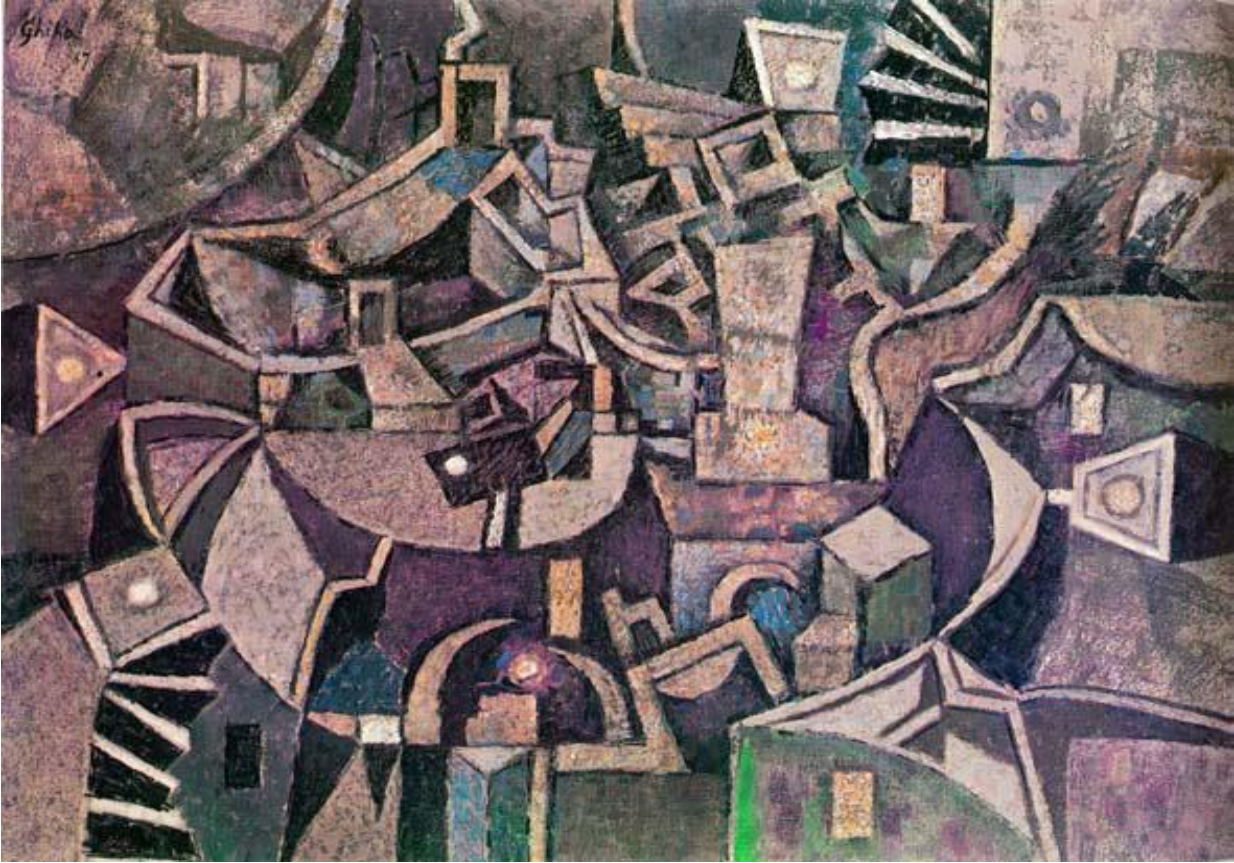
Αυτά σημαίνουν ότι μπορούμε να διακρίνουμε διάφορα και διαφορετικά επίπεδα γλώσσας και ύφους:

- 1. Επίσημο: για λέξεις/φράσεις συνήθως λόγιες, που χρησιμοποιούνται κυρίως στις δημόσιες υπηρεσίες, στη διοικητική, εκκλησιαστική, στρατιωτική κτλ. γλώσσα και σε επίσημες εκδηλώσεις, εθνικές γιορτές, λόγους πολιτικών κτλ, π.χ. παραπέμπω, κώλυμα, αποφαίνομαι.**
- 2. Επιστημονικό: για λέξεις/φράσεις που χρησιμοποιούνται στις επιστήμες, π.χ. δακτύλιος, συμβατός, ανθρωποζωικός.**
- 3. Λαϊκό: για λέξεις/φράσεις, συνήθως του προφορικού λόγου, που ανήκουν στην αργκό, στη διάλεκτο της πιάτσας, του περιθωρίου κτλ., π.χ. σουρώνω, μου τη βίδωσε, τσανακογλείφτης, κουρμπέτι (= ο εκτός του σπιτιού χώρος, η πιάτσα).**
- 4. Λαϊκότροπο: για λέξεις/φράσεις που είναι ευρέως διαλεκτικές, που μπορεί να είναι γνωστές και στα μεγάλα αστικά κέντρα ή να χρησιμοποιούνται και στη**

λογοτεχνία. Τα όρια ανάμεσα στο λαϊκότροπο και το λογοτεχνικό είναι συχνά ασαφή, π.χ. κλάρα (= μεγάλο κλαδί), κουρσεύω (= λεηλατώ), κούτρα (=κεφάλι).

5. Λόγιο*: για λέξεις/φράσεις που ως προς τη χρήση τους ή και το σχηματισμό τους προέρχονται από την καθαρεύουσα ή την αρχαία ελληνική γλώσσα ή δημιουργήθηκαν με αυτές ως πρότυπο, π.χ. λεωφορείο, συνιστώ, αντεπεξέρχομαι, καινοτομία.
6. Λογοτεχνικό: για λέξεις/φράσεις που τις συναντούμε πολύ συχνά στην ελληνική λογοτεχνία και οι οποίες μπορεί να χρησιμοποιούνται όχι μόνο σε καθαρά λογοτεχνικά κείμενα αλλά και στον καθημερινό προφορικό ή γραπτό λόγο, ιδιαίτερα όταν θέλει κάποιος να χρωματίσει λογοτεχνικά το ύφος του, π.χ. καρτερώ, λιόγερμα (=το δειλινό).
7. Οικείο: για λέξεις/φράσεις του οικογενειακού και του φιλικού περιβάλλοντος, που δε χρησιμοποιούνται, όταν κάποιος απευθύνεται σε επίσημα πρόσωπα, σε αγνώστους ή σε πρόσωπα που κατέχουν κάποια υψηλή θέση στην επαγγελματική κτλ. ιεραρχία, π.χ. σκαρφίζομαι, ρεζίλι, ξεχαρβαλώνω, τσαπατσουλιά, φιγούρα.
8. Προφορικό: για λέξεις/φράσεις που ξεχωρίζουν από εκείνες που χρησιμοποιούνται στο γραπτό λόγο. Το προφορικό επίπεδο λόγου βρίσκεται πολύ κοντά στο οικείο και δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτα τα μεταξύ τους όρια, π.χ. τζογαδόρος, φαΐ. Φυσικά, οι λέξεις αυτές δεν αποκλείεται να χρησιμοποιηθούν και στο γραπτό λόγο.

Στα επίπεδα του ύφους και γενικά του λόγου συμπεριλαμβάνονται και το παιδικό (π.χ. νάνι, βαβά), το παρωχημένο (π.χ. μπανιερό, γκαζοζέν) και το χυδαίο.

Νίκος Χατζηκυριάκος - Γκίκας (1906-1994). Νυχτερινό: σπίτια, 1967. Λάδι σε μουσαμά (48εκ. X 62εκ.).

*** Ασκήσεις με λόγιες λέξεις/φράσεις θα βρείτε στο Β΄ κεφάλαιο (“Από το γλωσσικό μας παρελθόν”).**

- Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 1998.**

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Να αντικαταστήσεις τις λαϊκές ή οικείες φράσεις που σου δίνονται με άλλες συνώνυμες τους σε ύφος λόγιο:

- 1. κάνω πλάτες σε κάποιον
- 2. έχει γερές πλάτες
- 3. οι φτέρνες του χτυπούν
στην πλάτη
- 4. βάζω πλάτη
- 5. δεν πήρε χαμπάρι
- 6. έσκασε ο τοίχος
- 7. το έσκασε
- 8. έσκασε μύτη
- 9. τούμπαρα το αυτοκίνητο
- 10. τον έφαγαν λάχανο
- 11. τον λύγισαν τα βάσανα
- 12. το λέει η καρδιά του
- 13. λερώνει την τιμή μου
- 14. του την έφεραν
- 15. στο κοντινό μέλλον

3. Οι λέξεις που ακολουθούν ταιριάζουν κυρίως σε ύφος ανεπίσημο και οικείο. Προσπαθήστε να βρείτε συνώνυμες λέξεις που να ανήκουν σε διαφορετικό επίπεδο λόγου και να συνδυάζονται με ύφος πιο επίσημο.

- 1.κουμαντάρω
- 2.πρήξιμο
- 3.ξεχαρβάλωμα
- 4.φτιάχνω
- 5.ντόμπρος
- 6.βουτώ
- 7.ξοδεύω
- 8.κοκορόμυαλος
- 9.ψάχνω
- 10.λαιμαργία
- 11.ταλέντο
- 12.λαδώνω

4. Χρησιμοποιούμε πολλές φορές στο λόγο μετοχές παθητικού παρακειμένου με αναδιπλασιασμό (όπως στα αρχαία ελληνικά) σε θέση επιθέτου ή ουσιαστικού για λόγους ύφους ή επειδή οι εκφράσεις έχουν γίνει στερεότυπες. Χρησιμοποιήστε σε φράσεις τις εξής μετοχές:

- 1.προσβεβλημένος
-
- 2.εγγεγραμμένος
-
- 3.επιτετραμμένος
-
- 4.δεδηλωμένος
-

- 5.σεσημασμένος
-
- 6.εσκεμμένος
-
- 7.εισηγμένος
-
- 8.εξεζητημένος
-
- 9.συγκεχυμένος
-
- 10.ειλημμένος
-
- 11.βεβιασμένος
-

5. Να βρείτε συνώνυμα επίθετα σε -ης, -ης, -ες που να ταιριάζουν σε πιο επίσημο ύφος και να εντάξετε το καθένα σε μία φράση.

- 1.δυσβάσταχτος
- 2.αποτρόπαιος
- 3.εύγλωττος
- 4.έξυπνος
- 5.ξεκάθαρος
- 6.ωραίος
- 7.μισητός
- 8.φλύαρος
- 9.μισοπεθαμένος.....
- 10.μισοτελειωμένος.....

6. Υποθέστε ότι παραδώσατε στον αρχισυντάκτη της εφημερίδας στην οποία εργάζεστε το παρακάτω κείμενο. Αυτός το βρήκε πολύ καλό και ευαίσθητο, αλλά σας υπογράμμισε μερικές λέξεις και φράσεις που, κατά τη γνώμη του, είναι κοινές και πρέπει να τις αντικαταστήσετε με άλλες, για να υπάρχει ομοιομορφία στο ύφος του κειμένου. Σας είπε μάλιστα να αλλάξετε και τη σύνταξη σε κάποια σημεία, αν είναι απαραίτητο.

Και αυτά (τα παιδιά) δικά μας είναι...

«Στις 11 Σεπτεμβρίου 36.615 παιδιά πέθαναν από την πείνα σε όλον τον κόσμο. Τόσα πεθαίνουν κάθε μέρα. Και αυτά δικά μας. Δεν τα έδειξε καμιά τηλεόραση. Δεν έγραψε γι' αυτά καμιά εφημερίδα. Δεν απηύθυνε μήνυμα γι' αυτά κανείς αρχηγός κράτους. Δεν κρατήθηκε πουθενά ούτε ενός λεπτού σιγή. Δεν τα έκλαψε ο Πάπας. Τα χρηματιστήρια λειτούργησαν κανονικά. Οι ένοπλες δυνάμεις δεν μπήκαν σε κατάσταση ετοιμότητας. Οι διωκτικές αρχές δεν έκαναν καμιά έρευνα για τους ενόχους.

Δική μας είναι η ένοχη σιωπή. Η αλήθεια είναι πικρή: τόσο στη ζωή όσο και στο θάνατο, ορισμένοι άνθρωποι «μετρούν» περισσότερο από άλλους συνανθρώπους τους. Την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα, τη δεκαετία της παγκοσμιοποιημένης «ειρήνης και ευημερίας», περισσότερα από δύο εκατομμύρια παιδιά σφάχτηκαν, έξι εκατομμύρια παιδιά τραυματίστηκαν ή έμειναν ανάπηρα και δώδεκα εκατομμύρια παιδιά έμειναν άστεγα εξαιτίας των πολέμων σε διάφορα μέρη της γης. Και αυτά δικά μας. Δική μας είναι και η ένοχη σιωπή.

Γιατί ανεχόμαστε να μην τα δείχνει καμιά τηλεόραση, να μην γράφει γι' αυτά καμιά εφημερίδα, να μην απευθύνει μήνυμα γι' αυτά κανείς αρχηγός κράτους, να μην

κρατιέται γι' αυτά πουθενά ούτε ενός λεπτού σιγή, να μην τα κλαίει ούτε ο Πάπας. Το κόλπο της σύγκρουσης διαφορετικών και αντίθετων πολιτισμών δε φτάνει για να κρύψουμε τις ενοχές μας. Γιατί όλοι οι άνθρωποι μοιάζουν και μαζί διαφέρουν μεταξύ τους. Μα όσο περισσότεροι άνθρωποι σωπαίνουν, τόσο κάποιιοι άλλοι θα βλέπουν σαν έγκλημα είτε τις ομοιότητες είτε τις διαφορές τους».

(από εφημερίδα)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7.Σου δίνεται ένα απόσπασμα στο οποίο ο Ουμπέρτο Έκο ασκεί κριτική σε όσους χρησιμοποιούν το κινητό τηλέφωνο. Να συνεχίσεις το κείμενο γράφοντας για τις άλλες δύο κατηγορίες (φλύαρους και επιδειξιμανείς) στις οποίες αναφέρεται ο συγγραφέας. Προσπάθησε να έχει το κείμενό σου ειρωνικό ύφος.

Είναι εύκολο να κάνουμε φτηνή κριτική στους ιδιοκτήτες φορητών τηλεφώνων. Αλλά πριν το κάνουμε αυτό, πρέπει να διαπιστώσουμε σε ποια από τις παρακάτω τέσσερις κατηγορίες ανήκουν.

Πρώτα έρχονται οι ανάπηροι. Ακόμα κι αν η αναπηρία τους δεν είναι ορατή, είναι υποχρεωμένοι να βρίσκονται σε συνεχή επαφή με το γιατρό τους ή τις Πρώτες Βοήθειες. Αξιέπαινη, λοιπόν, η τεχνολογία, διότι έθεσε αυτό το ευεργετικό εργαλείο στην υπηρεσία τους. Δεύτεροι ακολουθούν αυτοί οι οποίοι για σοβαρούς επαγγελματικούς λόγους πρέπει να είναι διαθέσιμοι σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης (διευθυντές πυροσβεστικών σταθμών ή γιατροί, ειδικοί στις μεταμοσχεύσεις οργάνων, οι οποίοι πάντοτε αναμένουν ένα φρέσκο σώμα). Γι' αυτούς το φορητό τηλέφωνο είναι μια σκληρή πραγματικότητα, την οποία υφίστανται, αλλά δεν απολαμβάνουν. (...)

Όλες οι πιο πάνω κατηγορίες αξίζουν το σεβασμό μας. Κατ' ακρίβειαν, για τις πρώτες δύο κατηγορίες είμαστε διατεθειμένοι να ενοχληθούμε ακόμα και την ώρα που γευματίζουμε σε ένα εστιατόριο ή κατά τη διάρκεια μιας κηδείας. (...)

Μένουν άλλες δύο κατηγορίες.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

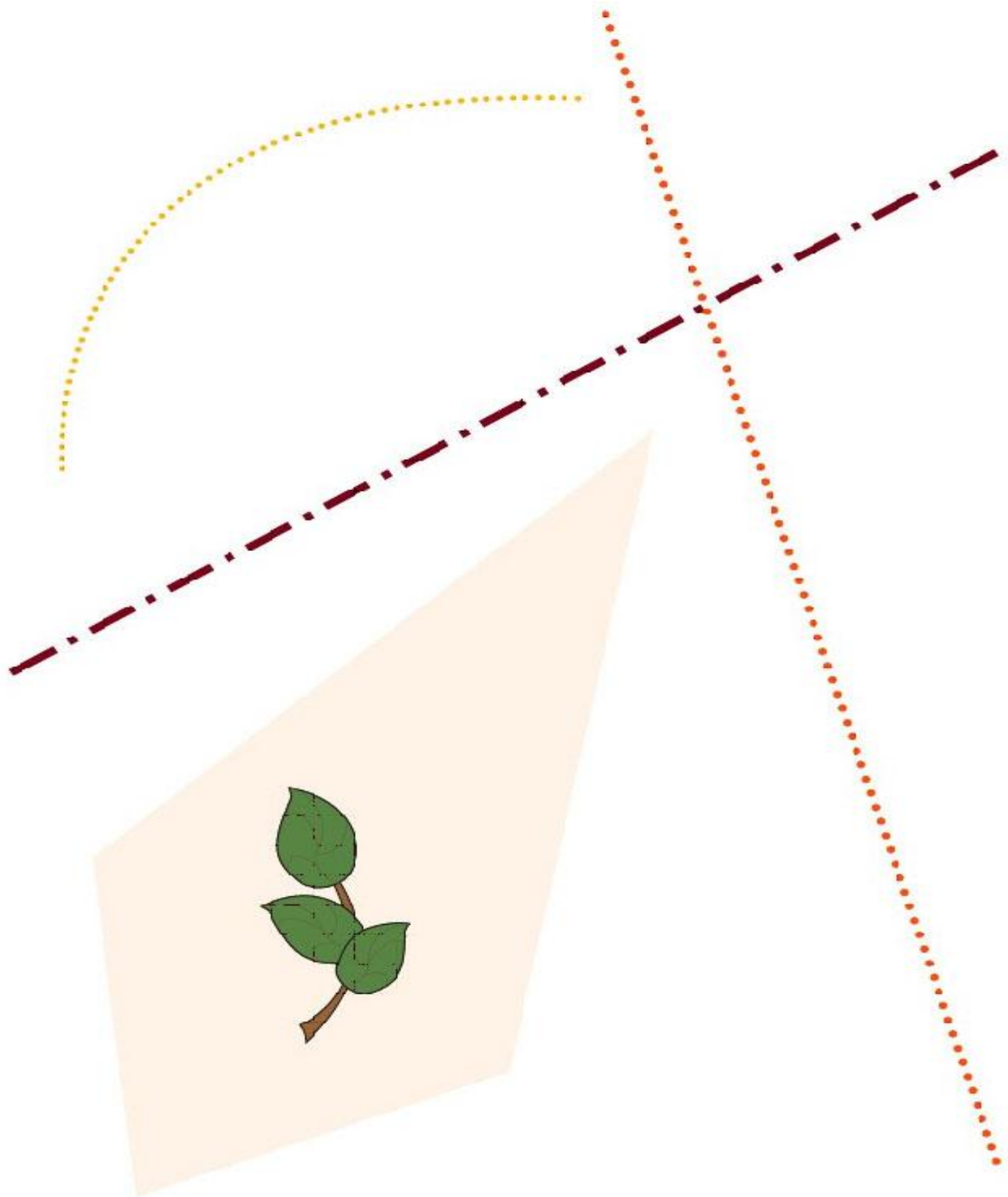
.....

.....

.....

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

8. Άλλες χρήσεις των λέξεων

**1. Μερικές φορές σχηματίζοντας διαφορετικές παρομοιώσεις με την ίδια λέξη καταφέρνουμε να ορίσουμε καλύτερα το νόημά της.
Να βρεις τρεις παρομοιώσεις που να ταιριάζουν στην καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις και να εξηγήσεις τη διαφορά που υπάρχει στη σημασία τους.**

**π.χ. μαλλιά σαν μετάξι: απαλά, μαλακά
μαλλιά σαν χρυσάφι: ξανθά
μαλλιά σαν του σκαντζόχοιρου: όρθια και σκληρά**

1. τρέχει σαν.....
2. περπατάει σαν
3. τρώει σαν
4. κόκκινος σαν.....
5. ψηλός σαν

2. Να συμπληρώσετε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με ρήματα που έχουν πρώτο συνθετικό πρόθεση και δεύτερο συνθετικό το ρήμα **βάλλω. Να προσέξετε την ορθογραφία.**

1. Το εκλογικό σύστημα στην δεκαετία του 1880 δεν να ψηφίζει κανείς ένα μόνο κόμμα.
2. τα δύο κείμενα, το πρωτότυπο και το αντίγραφο, και διαπιστώσαμε ότι δεν έχουν καμία διαφορά.
3. Το σωματείο μας προτίθεται να τη διεξαγωγή των αρχαιρεσιών, για να μη συμπέσουν με τον εορτασμό της εθνικής επετείου.

4. Το γνωρίζω πως διαρκώς με και με συκοφαντεί στους συναδέλφους μου.
5. Είναι δύσκολο να κανείς τις κακές συνήθειες.
6. Η πολύμηνη αρρώστια του τον
7. Ο Νείλος στη Μεσόγειο σχηματίζοντας ένα τεράστιο δέλτα.
8. Όταν μου στείλετε την εγκυκλοπαίδεια, θα σας το ποσό.
9. Τον σε τέτοιο βαθμό, ώστε είχε γίνει άβουλο όργανό του.
10. Οι φορολογούμενοι πρέπει να τις φορολογικές δηλώσεις τους ως το τέλος του μήνα.

3. Να εντάξετε τα ρήματα που ακολουθούν σε μία μικρή φράση. Φροντίστε να χρησιμοποιηθούν εύστοχα.

ανακύπτω	π.χ. ανακύπτουν δυσκολίες
εκλαμβάνω
αναμοχλεύω
επωμίζομαι
αναλίσκω
κληροδοτώ
αντιδιαστέλλω
κληρονομώ
αντιστρατεύομαι
μετέρχομαι
απεμπολώ
παρακωλύω

απεργάζομαι
περιέρχομαι
αποκομίζω
προοιωνίζομαι
αποσοβώ
συμμερίζομαι
βαυκαλίζομαι
υποσκάπτω
διατείνομαι
χαλκεύω
εδράζομαι
χρηματίζω

4. Συμπληρώστε τα παρακάτω ουσιαστικά με ένα ή περισσότερα κατάλληλα ρήματα:

π.χ. επιτελεί έργο

1.παρενέργειες
2.προβλήματα
3.τους κανόνες
4.στις υποχρεώσεις μου
5.ευθύνη
6.τα πάθη και τις αδυναμίες του
7.η πληροφορία
8.τα δικαιώματά του
9.το μίσος
10.το βιοτικό επίπεδο

5. Συμπληρώστε τα κενά με το σωστό τύπο του κατάλληλου επιθέτου από αυτά που βρίσκονται μέσα στο πλαίσιο.

αγκάθινος, μανιακός, ακανθώδης, αγκαθερός, διάφανος, ασυνήθης, διαφανής, ασυνήθιστος, αγκαθωτός, άτυχος, μανιώδης, ατυχής

1. Σε τι χρησιμεύει αυτό τοπλέγμα;
2. Κούνησε το γέρικο κεφάλι της και είπε στην εγγονή της: «Αχ, παιδί μου, δεν πρέπει να πικραίνεσαι τόσο πολύ. Ο δρόμος της ζωής είναι».
3. Η συζήτησή τους κράτησε πολλές ώρες, γιατί τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν ήταν δύσκολα και
4. Του φόρεσαν στεφάνι.
5. Τα νερά του Αιγαίου πελάγους έχουν εμπνεύσει πολλούς ποιητές.
6. Οι αποφάσεις στην εταιρεία λαμβάνονται με διαδικασίες.
7. Το γεγονός προκάλεσε θλίψη σε όλους τους παρισταμένους.
8. μάνα! Της πέθαναν όλα της τα παιδιά νέα.
9. Είναι στο πιετό· γι' αυτό και μέθυσε με δυο ποτηράκια.
10. Είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει τις επιθέσεις των πολιτικών του αντιπάλων.
11. Είναι συλλέκτης γραμματοσήμων.
12. Αποδείχτηκε ότι ο φιλήσυχος γείτονάς τους ήταν ο δολοφόνος της υπερήλικης γυναίκας.

6. Να συμπληρώσετε τα κενά επιλέγοντας το κατάλληλο επίρρημα (ή επιρρηματική έκφραση) από το πλαίσιο.

Ευχάριστα, ευχαρίστως, ιδιαίτερα, ιδιαιτέρως, τελείως, τέλεια, εκτάκτως, έκτακτα, αμέσως, άμεσα, απλά, απλώς, αδιάκριτα, αδιακρίτως, καταρχήν, κατ' αρχάς

1. Το ασθενοφόρο έφτασε στον τόπο του δυστυχήματος μετά το τηλεφώνημά τους.
2. Η υπόθεση αυτή με αφορά
3. Δε διαφωνούμε, αλλά απορρίπτουμε εντελώς τις θέσεις σας.
4. Είναι σημαντικό να λέει κανείς σπουδαία πράγματα μιλώντας.....
5. Τον πήρε και του τα έψαλε.
6. Ο Κ. κατάφερε στη μετάφρασή του να αποδώσει το περιεχόμενο και το ύφος του πρωτοτύπου.
7. Στις οικογενειακές μας εκδρομές περνούμε πολύ, όταν είναι μαζί μας ο μικρός μας γιος, που κάνει συνεχώς αστεία σχόλια και έξυπνες παρατηρήσεις για ό,τι συμβαίνει.
8. Τα αποτελέσματα των εκλογών ήταν..... απροσδόκητα και για την κυβέρνηση και για την αντιπολίτευση.
9. Ανέλαβα να μεσολαβήσω, για να λυθεί η παρεξήγηση μεταξύ τους.
10. Το υπουργικό συμβούλιο συνεδρίασε , για να συζητήσει τη δραματική τροπή που πήραν τα γεγονότα.
11. κοινωνικής καταγωγής όλοι οι πολίτες είναι ίσοι απέναντι στο νόμο.
12. Φέρθηκες πολύ Δεν ξέρεις ότι δεν πρέπει να παρεμβαίνεις στα προσωπικά ζητήματα των άλλων;
13. Περάσαμε· μας χάρισες μια εξαιρετική βραδιά που θα τη θυμόμαστε πάντα. Σε ευχαριστούμε πολύ.
14. Το νομοσχέδιο για τη Δημόσια Διοίκηση ψηφίστηκε και κατ' άρθρο στη Βουλή.
15. Μόλις έφθασε στο Παρίσι, συνάντησε τους φίλους του και ύστερα επισκέφτηκε

τα αξιοθέατα της πόλης.

7. Υποθέστε ότι θέλετε να γράψετε περιληπτικά τις φράσεις που ακολουθούν. Με ποια υπερώνα θα αντικαθιστούσατε τα υπώνυμα που υπογραμμίζονται;

1. Στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης σημαντικό ρόλο παίζει ο τύπος, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, ο κινηματογράφος.

.....
.....

2. Ένας επιστήμονας με ηθικές αρχές έχει συνείδηση πως είναι φορέας πνευματικών αξιών και πώς, για να τις υπηρετήσει, πρέπει να κοσμεύεται με τιμιότητα, ειλικρίνεια, αμεροληψία, δικαιοσύνη, ανώτερο ήθος, αξιοπρέπεια και ευγένεια.

.....
.....

3. Ελεύθερα σκέφτεται ο άνθρωπος, όταν είναι απαλλαγμένος από την ιδιοτέλεια, τα πάθη, τις προκαταλήψεις, τους συναισθηματισμούς, την άγνοια, την ωμή βία, την εξωτερική πίεση από δυνάστες και κέντρα εξουσίας.

.....
.....

4. Η συγκέντρωση που έγινε στη Θεσσαλονίκη ήταν πάνδημη. Ο λαός είχε φτάσει από κάθε γωνιά της γης με λεωφορεία, τρένα, πλοία, αεροπλάνα και ιδιωτικά αυτοκίνητα.

.....
.....

5. Στην αρχαία Ελλάδα γνώρισαν ιδιαίτερη ανάπτυξη το έπος, η λυρική ποίηση, το δράμα, η ιστορία, η φιλοσοφία και η ρητορική.

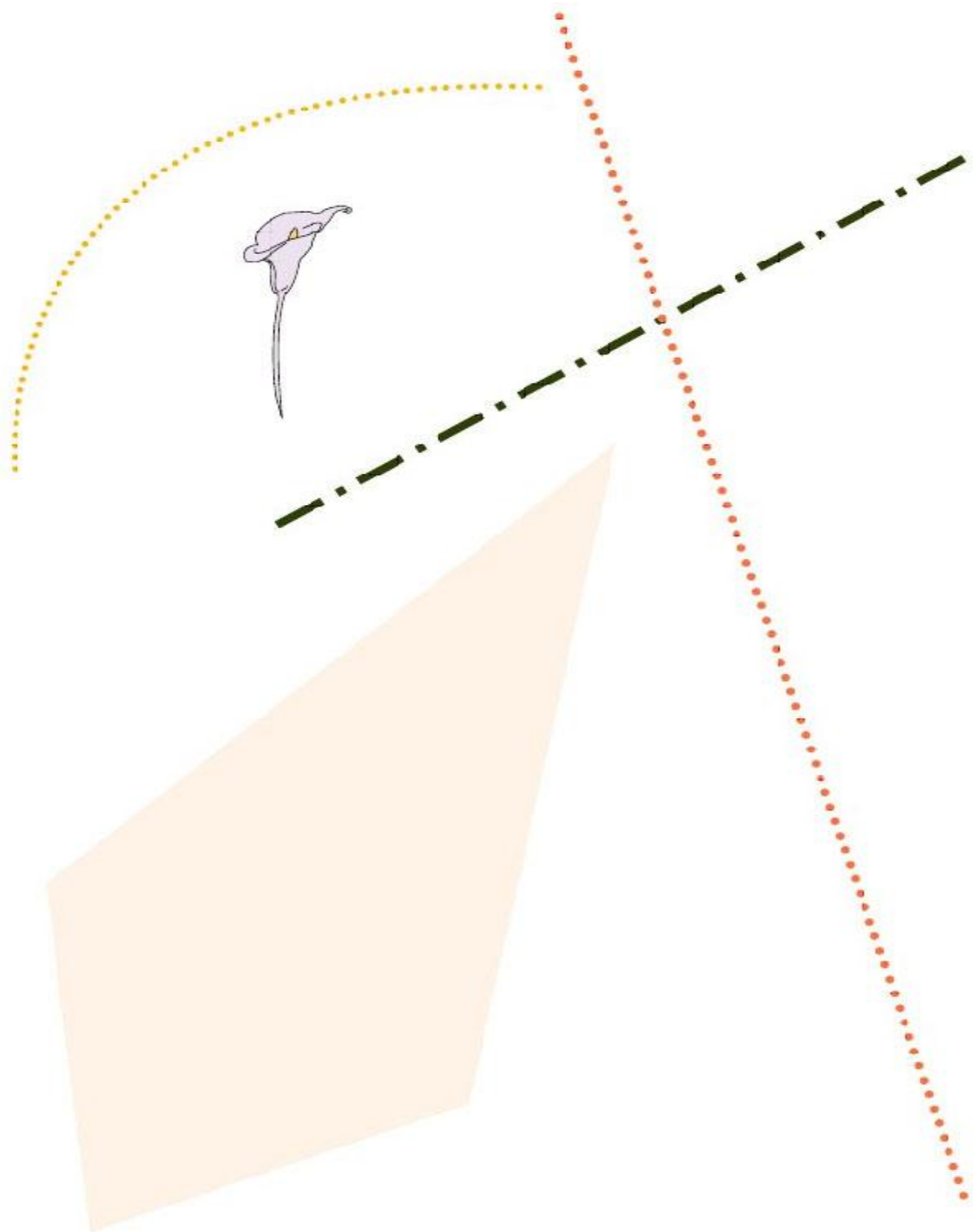
.....

.....

Κωνσταντίνος Μαλέας (1879-1928).
Σαντορίνη. Λάδι σε μουσαμά (75εκ. X 187εκ.).

Β' ΑΠΟ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΜΑΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Η ελληνική γλώσσα φέρνει στο σώμα της όλα εκείνα τα γλωσσικά στοιχεία που χρησιμοποίησε ο ελληνικός λαός από τότε που άρχισε να μιλάει έως σήμερα. Όπως φέρνει στο σώμα της και όλες τις πολιτιστικές κληρονομίες της διαδρομής του ελληνικού λαού μέσα στους αιώνες. Είναι δίκαιο να δεχτούμε ότι στο γλωσσικό και πολιτιστικό παρόν του ελληνισμού συναιρείται το γλωσσικό και πολιτιστικό παρελθόν του. Από αυτήν την άποψη το γλωσσικό και πολιτιστικό παρελθόν ενός λαού με γλωσσική και πολιτιστική συνέχεια ζει μέσα στο γλωσσικό και πολιτιστικό παρόν του. Αυτό άλλωστε επιβεβαιώνει και η διαστρωμάτωση του λεξιλογίου κάθε λαού, η οποία, αν και αναφέρεται στη γλωσσική του συγχρονία, εντούτοις παραπέμπει εμφανώς και στη γλωσσική του διαχρονία. Έτσι, το λεξιλόγιο της ελληνικής γλώσσας διαστρωματώνεται: από λέξεις που κατεβαίνουν από τα αρχαία χρόνια (λέξεις ινδοευρωπαϊκές/αρχικές, λέξεις προελληνικές) και σώζονται έως σήμερα ενεργές· από λέξεις ξενικής προέλευσης που αφομοιώθηκαν από την ελληνική γλώσσα· από απροσάρμοστες ξένες λέξεις· από λόγιες λέξεις. Η ελληνική γλώσσα φτάνει σ' ένα ιστορικό βάθος, ορατό μόνον, τεσσάρων χιλιάδων ετών. Όλος αυτός ο γλωσσικός θησαυρός της ανήκει. Και έχουν την ευχέρεια οι Έλληνες, όταν τον χρειάζονται, να τον ενεργοποιούν.

Β' Από το γλωσσικό μας παρελθόν

1. Από τη μυθολογία υπάρχουν πολλές λέξεις που έφτασαν ως εμάς και χρησιμοποιούνται σήμερα με μεταφορική σημασία. Σας δίνονται μερικές τέτοιες λέξεις με την αρχική τους σημασία. Να τις χρησιμοποιήσετε μεταφορικά.

- **Νέμεση:** θεότητα, προσωποποίηση της Θείας Δίκης, τιμωρός κάθε ανομίας
- **Πανάκεια:** κόρη του Ασκληπιού, η οποία γιάτρευε όλες τις ασθένειες με βότανα
- **Συμπληγάδες:** ήταν δύο σκόπελοι στην είσοδο της Μαύρης Θάλασσας, που συγκρούονταν αδιάκοπα και εμπόδιζαν τα πλοία να βγουν από το Βόσπορο
- **Τραγέλαφος:** ζώο μυθικό με κορμί τράγου και ελαφιού
- **Χίμαιρα:** μυθικό τέρας με κεφάλι λιονταριού, σώμα κατσίκας και ουρά δράκοντα, που σκότωσε ο Βελλεροφόντης
- **Νάρκισσος:** περίφημος για την ομορφιά του νέος, που ερωτεύτηκε τον εαυτό του, όταν είδε τη μορφή του να καθρεφτίζεται μέσα σ' ένα ρυάκι
- **Λαβύρινθος:** το θρυλικό παλάτι του Μίνωα στην Κνωσό, με τα αναρίθμητα δωμάτια και τους πολλούς διαδρόμους, από το οποίο η έξοδος ήταν σχεδόν αδύνατη

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....

2. Να σχηματίσετε περιόδους λόγου όπου να χρησιμοποιείται μεταφορικά το καθένα από τα παρακάτω κύρια ονόματα της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας και ιστορίας.

- **Σίσυφος:** Βασιλιάς της Κορίνθου, γνωστός για τη σκληρότητά του. Καταδικάστηκε από τους θεούς να ανεβάζει σε ψηλό βουνό ένα βράχο, που, πριν φτάσει στην κορυφή, ξανακυλούσε κάτω. Λέγεται για άνθρωπο που κοπιάζει αδιάκοπα αλλά χωρίς αποτέλεσμα.
- **Σειρήνες:** Μυθικά τέρατα, κατά το ήμισυ γυναίκες και κατά το ήμισυ ψάρια, που κατοικούσαν σε απότομους βράχους. Εκεί τραβούσαν με τη μαγεία του τραγουδιού τους ναυτικούς και τους σκότωναν.
- **Πακτωλός:** Μικρό ποτάμι κοντά στις Σάρδεις της Λυδίας, που κατέβαζε και χρυσάφι με την άμμο του. Μεταφορικά εννοούμε το μεγάλο πλούτο.
- **Καιάδας:** Βάραθρο στη Σπάρτη, όπου έριχναν τα μωρά που δε γεννιούνταν γερά. Λέγεται στις περιπτώσεις μεγάλης αδιαφορίας για τους αδυνάτους.
- **Κασσάνδρα:** Κόρη του Πριάμου και της Εκάβης, που είχε το χάρισμα να προφητεύει. Λέγεται μεταφορικά για όσους προβλέπουν ότι θα γίνει κάτι κακό, μα που κανείς δεν ακούει τις συστάσεις τους.
- **Κέρβερος:** Άγριος σκύλος με τρία κεφάλια, που ήταν θυρωρός στον Άδη. Λέγεται για φύλακα πολύ αυστηρό.
- **Στέντορας, φωνή Στέντορα ή στεντόρεια:** Από τον ήρωα της Ιλιάδας Στέντορα που, όπως λέει ο Όμηρος,

φώναζε όσο πενήντα άντρες μαζί. Λέγεται για κάποιον που έχει πολύ δυνατή φωνή.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Τις ακόλουθες φράσεις από τη μυθολογία να τις εντάξετε σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον, χρησιμοποιώντας τες μεταφορικά.

- 1. άθλος του Ηρακλή**
- 2. γόρδιος δεσμός**
- 3. κόπρος του Αυγείου**
- 4. λερναία ύδρα**
- 5. μίτος της Αριάδνης**
- 6. κλίνη του Προκρούστη**
- 7. από τη Σκύλλα στη Χάρυβδη**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Ποιον άνθρωπο ή ανθρώπους χαρακτηρίζουμε:

- 1. Άτλαντα
-
- 1. Γίγαντα
-
- 2. Γοργόνα
-
- 3. Διόσκουρους
-
- 4. Μέγαιρα
-
- 5. Πρωτέα
-
- 6. Σάτυρο
-
- 7. Σειρήνα
-
- 8. Σίβυλλα
-
- 10. Σφίγγα
-

5. Να εντάξετε καθεμιά από τις παρακάτω φράσεις που προέρχονται από τα ομηρικά έπη σε μία σύντομη περίοδο λόγου.

1. άνοιξαν οι ασκοί του Αιόλου
2. αχίλλειος πτέρνα
3. δούρειος ίππος
4. ιστός της Πηνελόπης

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε τις ακόλουθες φράσεις, που προέρχονται από τα ομηρικά έπη;

1. αἰδώς, Ἀργεῖοι*
2. ἔπεα πτερόεντα
3. ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς
4. μένεα πνέω
5. παρὰ θῖν' ἄλός
6. ἄχθος ἀρούρης

.....

.....

.....

.....

.....

.....

* Οι φράσεις που αντλούνται από αρχαία κείμενα γράφονται κανονικά σε πολυτονικό σύστημα. Βέβαια, όταν εντάσσονται σε νεοελληνικό κείμενο, μπορεί να γραφούν και σε μονοτονικό.

Θεόδωρος Βρυζάκης (1814/9;-1878). Η παραμυθία, 1847. Λάδι σε μουσαμά (44εκ. Χ 57εκ.).

7. Να συμπληρώσετε τα κενά με μία από τις αρχαίες φράσεις που υπάρχουν στο πλαίσιο.

χρυσόμαλλον δέρας
κροκοδείλια δάκρυα
κατόπιν εορτής
πάντα ρει
μέλας ζωμός

κτήμα ες αεί
περί ανέμων και υδάτων
κύκνειον άσμα
καινά δαιμόνια
μήλον της Έριδος

1. Παρόλο που έμεινε πολλά χρόνια στην ξενιτιά, γύρισε πίσω φτωχός. Όταν ξενιτευόταν, πίστευε πως θα γυρίσει φέρνοντας μαζί του το
2. Το συνηθίζει κατά την ώρα της δουλειάς να αρχίζει ατέλειωτες κουβέντες
3. Φτάσαμε τελικά στο γάμο, μια ώρα αφού είχε τελειώσει.

4. Ο τρόπος που έζησε και που αντίκρισε στο τέλος το θάνατο ο Σωκράτης έμεινε για την ανθρωπότητα
.....
5. Ιδέες σβήνουν και νέες ιδέες γεννιούνται·
.....Μέσα όμως στην αδιάκοπη αλλαγή ένα μένει σταθερό: ο έρωτας του ανθρώπου για το αγαθό.
6. Ο «Οιδίπους επί Κολωνώ», γραμμένος από το Σοφοκλή στα τελευταία χρόνια της ζωής του, θεωρείται το ΤΟΥ.
7. Όταν ο νεαρός γεωπόνος άρχισε να δείχνει στους χωρικούς επιστημονικούς τρόπους για την καλλιέργεια της γης, αυτοί τον άκουγαν γεμάτοι δυσπιστία για τα που ζητούσε να φέρει στο χωριό τους.
8. Ήταν τόσο λιτό το καθημερινό μας γεύμα στην εξοχή, που το είχαμε ονομάσει
9. Ο Όμηρος ήταν στην αρχαιότητα το
.....ανάμεσα σε επτά πόλεις.
10. Προσπάθησε να μας κάνει να τον λυπηθούμε με

8. Παροιμιακές φράσεις είναι λεκτικές δομές, οι οποίες κρύβουν διάφορες αλήθειες σχετικές με την κοινωνική, τη θρησκευτική, την πολιτική κτλ. ζωή του ανθρώπου. Οι φράσεις αυτές ειπώθηκαν κατά το παρελθόν (απώτερο ή εγγύτερο) από το λαό ή τους σοφούς. Λέγονται όμως και σήμερα σε ανάλογες περιστάσεις με αυτές που τις γέννησαν. Μπορείτε να πείτε σε ποιες περιστάσεις χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες αρχαίες φράσεις;

1. ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται
2. ἐπὶ παντὸς τοῦ ἐπιστητοῦ
3. μέτρον ἄριστον
4. φοβοῦ τοὺς Δαναοὺς καὶ δῶρα φέροντας
5. ὁψόμεθα εἰς Φιλίππους
6. ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα

9. Ποια εἶναι ἡ σημασία των ἀκόλουθων ἀρχαίων παροιμιῶν ἢ γνωμικῶν; Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται;

1. Ἄνθρακες ὁ θησαυρὸς.
2. Δυοῖν κακοῖν προκειμένοι τὸ μὴ χεῖρον βέλτιστον.
3. Δρυὸς πεσοῦσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται.
4. Καρπὸν ὧν ἔσπειρας, θερίζεις.
5. Οὐ παντός πλεῖν εἰς Κόρινθον.
6. Σπεῦδε βραδέως.
7. Τὰ ἐν οἴκῳ μὴ ἐν δήμῳ.
8. Τὸ πεπρωμένο φυγεῖν ἀδύνατον.
9. Ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν/Ὑπερέβη τὰ ἐσκαμμένα.
10. Τὸν καπνὸν φεύγων εἰς τὸ πῦρ ἐνέπεσεν.

Ν. Μοσχοβάκης Σπουδή αγάλματος, 1937
Μολύβι σε χαρτί (1εκ. X 33εκ.)

10. Σας δίνονται οι παρακάτω αρχαίες παροιμίες. Να βρείτε παροιμίες της νεοελληνικής γλώσσας που να χρησιμοποιούνται σε παρόμοιες επικοινωνιακές περιστάσεις.

1. Χείρ χεῖρα νίπτει, δάκτυλος δὲ δάκτυλον.
2. Πέτραν κοιλαίνει ρανὶς ὕδατος ἐνδελεχείη.
3. Μία χελιδὼν ἕαρ οὐ ποιεῖ.
4. Τὰ πέρυσι αἰὲ βελτίω.
5. Οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος.
6. Οὐδεὶς ἑαυτῷ κακὰ ἐπίσταται.
7. Τοξεύειν πρὸς οὐρανόν.
8. Ὁ παθὼν ἀκριβῆς ἐστὶ τῇ πείρᾳ διδάσκαλος.
9. Ὅρος ὄρει οὐ μείγνυται.
10. Καρπὸν ὧν ἔσπειρας θερίζεις.

11. Πολλές παροιμιακές φράσεις που χρησιμοποιούμε και σήμερα, προέρχονται από τους μύθους του Αισώπου. Να συζητήσετε πώς γεννήθηκαν και σε ποιες επικοινωνιακές περιστάσεις χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες φράσεις:

1. Ἐνα ἀλλὰ λέοντα.
2. Ἴδου ἢ Ρόδος, ἴδου καὶ τὸ πῆδημα.
3. Ὅμφακές εἴσιν.
4. Σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει.
5. Οὐ σύ με λοιδωρεῖς ἀλλ' ὁ τόπος.

Θεόφιλος (1878-1934). Ο Φρίξος ἐπὶ Χρυσομάλλου κριοῦ καὶ ἡ Ἑλλη (68εκ. X 100εκ.).

12. Να επινοήσεις μία κατάλληλη επικοινωνιακή περίσταση, για να χρησιμοποιήσεις τις φράσεις:

1. Γαῖα πυρὶ μειχθήτω.
.....
2. Διαίρει καὶ βασίλευε.
.....
3. Ἐνδον σκάπτε.
.....
4. Ἐρρίφθη ὁ κύβος.
.....

5. Οὐδὲν κακὸν ἀμιγῆς καλοῦ.

 6. Οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ.

 7. Οὐκ ἂν λάβοις παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος.

 8. Πενία τέχνας κατεργάζεται.

 9. Τὰ ἀγαθὰ κόποις κτῶνται.

 10. Τὸ δις ἑξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ.

Γιώργος Γουναρόπουλος (1890-1977). Προμηθέας Δεσμώτης, 1972. Κραγιόνια χρωματιστά σε χάρντμπορντ (80εκ. X 100εκ.).

13. Να εντάξετε τις παροιμίες ή τα γνωμικά που ακολουθούν σε ένα γλωσσικό περιβάλλον.

1. Ἀνάγκη καὶ θεοὶ πείθονται.

2. Ἀργία μήτηρ πάσης κακίας.
.....
3. Ἄρκτου παρούσης τὰ ἶχνη ζητεῖς.
.....
4. Ἐξ ὄνουχος τὸν λέοντα.
.....
5. Ὅμοιος ὁμοίῳ αἰεὶ πελάζει.
.....
6. Ὠδινεν ὄρος καὶ ἔτεκε μῦν.
.....
7. Οὐ με πείσεις, κἄν με πείσεις.
.....
8. Τὸ λακωνίζειν ἐστὶ φιλοσοφεῖν.
.....

14. Μερικὲς φράσεις που γεννήθηκαν ἀπὸ ἱστορικὰ ἢ τοπικὰ περιστατικὰ ἢ που εἰπώθηκαν ἀπὸ ἱστορικὰ πρόσωπα χρησιμοποιοῦνται καὶ σήμερα στο νεοελληνικὸ λόγο.

Να συζητήσετε κάτω ἀπὸ ποιες συνθήκες εἰπώθηκαν οἱ ἀκόλουθες ἱστορικὲς φράσεις πρώτη φορὰ καὶ σε ποιες περιπτώσεις τις χρησιμοποιοῦμε σήμερα.

1. Μολῶν λαβέ.
2. Ἦ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς.
3. Ἄνθρωπον ζητῶ.
4. Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.
5. Ἐν οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα.
6. Εὔρηκα! Εὔρηκα!
7. Θάλαττα! Θάλαττα!
8. Μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε.
9. Πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ.
10. Μή μου τοὺς κύκλους τάραττε.

Νίκος Εγγονόπουλος (1910-1986) Ορφέας, 1972
Λάδι σε μουσαμά (55εκ. Χ 46εκ.)

15. Να δώσετε με συντομία το πορτρέτο του ανθρώπου ΠΟΥ:

- 1.παίζει έν ού παικτοῖς
- 2.σπείρει ζιζάνια
- 3.ποιεῖται τὴν νῆσσαν
- 4.ἄγεται καὶ φέρεται
- 5.λακτίζει πρὸς κέντρα
- 6.εἰσάγει καινὰ δαιμόνια
- 7.κομίζει γλαῦκα ἐς Ἀθήνας
- 8.ἀνακρούει πρῦμναν

16.Οι ακόλουθες φράσεις προέρχονται από την εκκλησιαστική ζωή. Να βρείτε σε ποιες περιστάσεις χρησιμοποιούνται και να προσπαθήσετε να τις εντάξετε σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον.

- 1.Καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης.**
- 2.Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου.**
- 3.Μὴ γνῶτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου.**
- 4.Νίπτω τὰς χεῖρας μου.**
- 5.Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

17. Από τη γλώσσα της Εκκλησίας έχουν μπει στη νεοελληνική πολλές στερεότυπες φράσεις. Μερικές από αυτές έμειναν κατά τη διάρκεια των αιώνων αμετάβλητες. Άλλες συγχρονίστηκαν και άλλες χρησιμοποιούνται με παραλλαγμένη σημασία (π.χ. άρον άρον = γρήγορα και βιαστικά). Χρησιμοποιήστε μέσα σε περιόδους λόγου τις ακόλουθες φράσεις από τη γλώσσα της Εκκλησίας.

- 1.μη μου άπτου
-
- 2.αγρόν ηγόρασε
-
- 3.φωνή βοώντος εν τη ερήμω
-
- 4.ο έχων ώτα ακούειν ακουέτω
-
- 5.εκ βαθέων
-
- 6.τα άγια τοις κυσί
-
- 7.απολωλός πρόβατον.....
-
- 8.γης Μαδιάμ
-
- 9.επί ξύλου κρεμάμενος
-

Φώτης Κόντογλου (1896;-1965). Βασίλειος ο Μακεδών κοιμώμενος... Λεπτομέρεια τοιχογραφίας (111εκ. X 28μ.).

18.Να βρείτε τι σημαίνουν οι ακόλουθες φράσεις, που προέρχονται από την Παλαιά ή την Καινή Διαθήκη και να τις εντάξετε σε σύντομες περιόδους λόγου.

1. ἀποδιοπομπαῖος τράγος
-
2. περὶ πολλὰ τυρβάζει
-
3. παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο
-
4. ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν
-
5. μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων
-
6. ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω
-
7. θέτω τὸν δάκτυλον ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἥλων
-
8. ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι.....
-
9. ἀκρογωνιαίος λίθος
-
10. ἀντὶ τοῦ μάννα χολήν
-

**Νικόλαος Κουνελάκης
(1829-1869).
Ἡ ἀνάσταση τῆς
κόρης τοῦ Ἰαείρου.
Λάδι σε μουσαμά
(115εκ. X 155εκ.).**

19.Στις προτάσεις που ακολουθούν χρησιμοποιούνται κάποιες λέξεις ή φράσεις από την εκκλησιαστική γλώσσα. Άλλες από αυτές χρησιμοποιούνται κυριολεκτικά, οι περισσότερες όμως χρησιμοποιούνται συνυποδηλωτικά.

Να αντικαταστήσετε τη λέξη ή τη φράση που υπογραμμίζεται με μια φράση της νεοελληνικής που να αποδίδει τη σημασία της.

1.Η αστυνομική προανάκριση είχε τελειώσει. Σε λίγο τον έστειλαν με τους κλητήρες στην εισαγγελία, όπου είχαν σταλεί και όλα τα κατασχεμένα. Από τον Άννα στον Καϊάφα, συλλογίστηκε ο κακόμοιρος.

.....

2.Συχνά οι νέοι αρνιούνται όλα όσα είχαν πιστέψει, όλα όσα τους είχαν συγκινήσει και αποζητούν με θέρμη τα καλά και συμφέροντα.

.....

3.Τόσο καιρό δεν τον γνωρίζαμε καλά και γι' αυτό νομίζαμε πως είναι άνθρωπος σοβαρός και με περιεχόμενο. Αυτός όμως είναι κύμβαλον αλαλάζον.

.....

4.Αυτά που λες είναι προφάσεις εν αμαρτίαις· η είναι πως δεν άνοιξες βιβλίο!

.....

5.Πρώτη φορά έβλεπα ανθρώπους να πατούν πάνω στα κάρβουνα και είχα μείνει στήλη άλατος.

.....

6.Όλη του η ζωή ήταν ένας ατέλειωτος γολγοθάς.

.....

7.Οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ γνωρίζουν καλά τι συνέβη με την παρέμβαση του Προέδρου της Δημοκρατίας.

8.Φύγαμε άρον άρον και δεν προφθάσαμε να σας συναντήσουμε.

Σπύρος Παπαλουκάς (1892-1957). Η Βαϊοφόρος.
Τοιχογραφία από τον μητροπολιτικό ναό της Άμφισσας

20.Να συμπληρώσεις τα κενά με μία από τις φράσεις του πλαισίου που προέρχονται από τη γλώσσα της εκκλησίας.

οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ	μέλι γάλα
προφάσεις εν αμαρτίαις	πού την κεφαλήν κλίνη
αντί πινακίου φακής	από τον καιρό του Νώε
λίθος επί λίθον	μετά φανών και λαμπάδων
ανάστα ο Θεός	το μεν πνεύμα πρόθυμον, η δε σαρξ
	ασθενής

- 1.Ήταν λίγο καιρό μαλωμένοι, μα τα ξανάφτιαξαν και τώρα πάλι είναι
- 2.Αυτό το πουκάμισο έχει λιώσει πάνω μου. Το έχω
- 3.Όσο κι αν μου χρειάζονται τα χρήματα, δεν πουλώ το σπίτι μου
- 4.Όταν πριν από τρία χρόνια ήρθε ο Μητροπολίτης στο χωριό μας, οι χωρικοί βγήκαν και τον υποδέχτηκαν
- 5.Τέτοιος φοβερός σεισμός δεν είχε γίνει ποτέ πριν. Δεν έμεινε
- 6.Όταν έχασε και τον πατέρα της, απόμεινε ολομόναχη μην έχοντας
- 7.Μπορείς να λες ό,τι θέλεις, οι δικαιολογίες σου δεν έχουν καμία αξία· είναι
- 8.Παρακολουθούσε από το κρεβάτι τα κατορθώματα των συντρόφων του και πολύ θα ήθελε να βρισκόταν και αυτός μαζί τους. Όμως
- 9.Όπως γνωρίζουν, ο πρωθυπουργός, παρά τη διάψευση του κυβερνητικού εκπροσώπου, θα προβεί σύντομα σε ανασχηματισμό της κυβέρνησης.
- 10.Μόλις μας ανακοίνωσαν στο σχολείο ότι θα γίνει περίπατος, ξεσπάσαμε όλοι σε φωνές χαράς. Έγινε μέσα στην τάξη το

21. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη φράση από αυτές που δίνονται μέσα στο πλαίσιο.

αιχμή του δόρατος	ο τελευταίος τροχός της αμάξης
λυδία λίθος	τα εξ αμάξης
βάπτισμα του πυρός	ταύρος εν υαλοπωλείω
μάννα εξ ουρανού	τιτάνιος αγώνας
ξένος δάκτυλος	φλέγον ζήτημα

- 1.Βρισκόταν σε δεινή οικονομική κατάσταση· το υπέρογκο χρηματικό ποσό που κληρονόμησε ανέλπιστα ήτανγι' αυτόν.
- 2.Τις διαδηλώσεις τις υποκίνησε
- 3.Άκουσε από το διευθυντή του για την άστοχη ενέργειά του.
- 4.Ο νεαρός οργισμένος όρμησε μέσα στο γραφείο ως
- 5.Ο πρωθυπουργός τόνισε πως το πρόγραμμα για την Υγεία αποτελεί για την κοινωνική μεταρρύθμιση.
- 6.Η ελευθερία του Τύπου αποτελεί της δημοκρατίας.
- 7.Κατάγεται από πολιτική οικογένεια· ο ίδιος πήρε στις εκλογές του 1981.
- 8.Δυστυχώς δεν μπορώ να σε βοηθήσω· είμαι στην επιχείρηση.

9. Έκανε να επανεκλεγεί, αλλά δεν τα κατάφερε.

10. Με τη δολοφονία του διπλωμάτη δημιουργήθηκε ανάμεσα στις δύο χώρες.

22. Να συμπληρώσετε τα κενά με τα λόγια επιρρήματα που σας δίνονται μέσα στο πλαίσιο.

συλλήβδην, επιτροχάδην
άρδην, φύρδην – μίγδην
απνευστί, αναφανδόν, οκλαδόν,
αμαχητί, αυτολεξεί, αυθημερόν

1. Η πόλη παραδόθηκε
2. Ανέβηκε την παλιά πέτρινη σκάλα
3. Επανέλαβε το κείμενο
4. Οι απόψεις του για το ζήτημα που προέκυψε άλλαξαν
5. Κατηγορεί όλους τους μετόχους.
6. Τάχθηκαν εναντίον του αρχηγού τους.
7. Διάβασε το κείμενο
8. Στο δωμάτιό του τα βιβλία του είναι
9. Τους αρέσει να κάθονται μπροστά στο τζάκι και να κουβεντιάζουν.
10. Το δέμα το λάβαμε

23. Να αποδώσετε στη σημερινή γλώσσα τις παρακάτω λόγιες φράσεις και να τις εντάξετε σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον.

1. εκ περιτροπής

- 2.κατ' αντιμωλίαν (δίκη)
-
- 3.ο μη γένοιτο
-
- 4.άκρον άωτον
-
- 5.επί θύραις (για κίνδυνο)
-
- 6.εν κρυπτώ και παραβύστω
-
- 7.όπερ έδει δείξαι
-
- 8.εξώλης και προώλης
-
- 9.επ' αυτοφώρω
-
- 10.δια πυρός και σιδήρου
-
- 11.εξ οικείων τα βέλη
-
- 12.εκ των ων ουκ άνευ
-
- 13.από καταβολής κόσμου
-
- 14.έτερον εκάτερον
-

24. Τι σημαίνουν οι λόγιες φράσεις που ακολουθούν;

- 1.από θέσεως ισχύος
-
- 2.από καθέδρας
-
- 3.από καιρού εις καιρόν
-

- 4.από μηχανής θεός
-
- 5.αυτός καθαυτόν
-
- 6.μετά βίας
-
- 7.ως διά μαγείας
-
- 8.ως εκ τούτου
-
- 9.εξ απαλών ονύχων
-
- 10.εκ παραδρομής
-
- 11.εκτός εαυτού
-
- 12.εκ του ασφαλούς
- 13.εκ του μη όντος
-
- 14.εκ των ενόντων
-
- 15.εκ προοιμίου
-
- 16.εν ευθέτω χρόνω
-
- 17.εν λευκώ
-
- 18.εν ψυχρώ
-
- 19.ενώπιος ενωπίω
-
- 20.εξ επαφής
-
- 21.επί ίσοις όροις
-

- 22.επί του προκειμένου
.....
23.κατά κράτος
.....
24.εφ' όρου ζωής
.....
25.κατά το μάλλον ή ήττον
.....
26.μέχρις εσχάτων
.....
27.ο περί ου ο λόγος
.....
28.ούτως ή άλλως
.....

25. Πότε λέμε ότι κάποιος:

- 1.βλέπει δια της τεθλασμένης
.....
- 2.δίνει «γην και ύδωρ»
.....
- 3.διέρρηξε τα ιμάτιά του
.....
- 4.έγινε πυρ και μανία
.....
- 5.αίρεται στο ύψος των περιστάσεων
.....
- 6.εκτοξεύει μύδρους
.....
- 7.έλαμψε ως διάπτων (αστήρ)
.....
- 8.βρίσκεται μεταξύ δύο πυρών
.....
- 9.εξ ιδίων κρίνει τα αλλότρια
.....

10.πατάει επί πτωμάτων

11.είναι υπ' ατμόν

12.δεν έχει σώας τας φρένας

13.τείνει κλάδον ελαίας

14.κρούει τον κώδωνα του κινδύνου

15.βρίσκεται μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας

16.παραβιάζει ανοικτάς θύρας

17.τείνει ευήκοον ους

18.τηρεί σιγήν ιχθύος

26.Προσπαθήστε να αποδώσετε τη σημασία των υπογραμμισμένων λόγιων φράσεων, χρησιμοποιώντας ισοδύναμες λέξεις ή φράσεις της κοινής νεοελληνικής.

1.Ενώ τους έπεισε να αναλάβουν την υπόθεση, τη δύσκολη στιγμή ελαφρά τη καρδία τούς εγκατέλειψε, για να αποφύγει να αναλάβει τις ευθύνες του.

2.Είναι απορίας άξιο πώς κατόρθωσε αβρόχοις ποσί να επιτύχει στις εξετάσεις για την εισαγωγή στις Ανώτατες Σχολές.

3.Πρέπει να αναλάβεις πάση θυσία τα ηνία της επιχείρησης, για να πραγματοποιήσεις τους στόχους σου.

4.Ο έμπειρος αστυνομικός εν ριπή οφθαλμού από-
πλισε και ακινητοποίησε τον επίδοξο ληστή.

.....

5.Ανέλαβε να μεσολαβήσει οικεία βουλήσει, για να
λυθεί η παρεξήγηση μεταξύ τους, αν και ήξερε εκ των
προτέρων ότι η προσπάθειά του θα ήταν δύσκολη.

.....

6.Η χώρα μας επιδίωξε να τεθούν όλα τα θέματα επί
τάπητος και να γίνει συζήτηση εφ' όλης της ύλης,
όμως οι υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης
το απέφυγαν.

.....

7.Διέπραξε το ειδεχθές έγκλημα εν βρασμώ ψυχής.

.....

8.Θα πεισθώ μόνον αν το δω ιδίοις όμμασι.

.....

9.Ο ρήτορας ανέπτυξε διά μακρών τις απόψεις του.

.....

10.Αυτά τα έξοδα, ειρήσθω εν παρόδω, δε θα βαρύνουν
τον προϋπολογισμό του κράτους, αλλά θα καταβλη-
θούν από ιδιώτες.

.....

11.Ο υπουργός εν τη ρύμη του λόγου ομολόγησε τα
βαριά λάθη που διέπραξε.

.....

12.Ενεργεί κατά το δοκούν, γι' αυτό και είναι
δυσανεστημένοι οι συνεργάτες του.

.....

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 1ου ΤΟΜΟΥ

Α΄ Από τις σημασίες των λέξεων.....	10
1. Συνώνυμα	10
2. Αντώνυμα.....	46
3. Παρώνυμα – Ομώνυμα.....	55
4. Παροιμίες.....	65
5. Κυριολεξία – Μεταφορά – Πολυσημία των λέξεων..	72
6. Ορισμός.....	103
7. Ύφος – Επίπεδα λόγου.....	112
8. Άλλες χρήσεις των λέξεων.....	123
Β΄ Από το γλωσσικό μας παρελθόν.....	131